

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
PRÁVNICKÁ FAKULTA

Diplomová práce

Kolektivní akce Rady bezpečnosti OSN
na ochranu lidských práv

Autor: Ing. Michaela Chrtová, M. A.

Vedoucí práce: doc. JUDr. PhDr. Veronika Bílková, E.MA., Ph.D.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 14. září 2015

.....
Ing. Michaela Chrtová, M. A.

Poděkování:

Děkuji vedoucí své diplomové práce, doc. JUDr. PhDr. Veronice Bílkové, E.MA., Ph.D., za její cenné rady, připomínky, komentáře a za ochotu a trpělivost během celého procesu tvorby této diplomové práce.

Obsah

Úvod.....	1
1. Systém OSN a ochrana lidských práv.....	4
1.1. Ochrana lidských práv v systému OSN.....	6
1.2. Kolektivní akce Rady bezpečnosti OSN	11
2. Historie kolektivních akcí Rady bezpečnosti OSN od počátku OSN do začátku 90. let 20. století 15	
2.1. Jihoafrická republika	15
2.2. Jižní Rhodesie.....	19
3. Vývoj koncepcí na ochranu lidských práv v 90. letech 20. století	24
3.1. Změny ve světovém systému na počátku 90. let	24
3.2. Rozvoj ochrany lidských práv a změna vnímání státní suverenity	25
3.3. Odpovědnost za ochranu	27
3.3.1. Vývoj konceptu odpovědnost za ochranu.....	28
3.3.2. Obsah konceptu odpovědnost za ochranu	30
3.3.3. Odpovědnost za ochranu a Rada bezpečnosti OSN.....	34
3.4. Rozvoj kolektivních akcí Rady bezpečnosti OSN bez použití síly po konci studené války 37	
3.5. Kolektivní akce Rady bezpečnosti OSN s použitím síly po konci studené války 41	
4. Kolektivní akce Rady bezpečnosti OSN od 90. let 20. stol.	44
4.1. Somálsko, akce UNITAF	45
4.2. Jugoslávie	47
4.3. Aplikace odpovědnosti za ochranu – Dárfúr a Libye	49
Závěr	56
Bibliografie	60

Úvod

Tato diplomová práce se zabývá problematikou kolektivních akcí Rady bezpečnosti OSN na ochranu lidských práv a jejich vývojem od vzniku Organizace spojených národů (OSN). Zachování míru a mezinárodní bezpečnosti po druhé světové válce mělo spočívat zejména na zákazu použití síly, o jehož dodržování se měla postarat právě OSN. V rámci organizace vznikla Rada bezpečnosti OSN, které byla mezinárodním společenstvím prostřednictvím Charty OSN svěřena primární odpovědnost za udržování mezinárodního míru a bezpečnosti. Radě bezpečnosti OSN byla také svěřena schopnost závazně pro členské státy určit, kdy došlo k porušení míru, ohrožení míru či útočnému činu. V případě porušení míru, ohrožení míru či útočném činu může Rada bezpečnosti OSN rozhodnout i o opatřeních (ať již s použitím síly či bez ní), která mají zajistit obnovení a udržení mezinárodního míru a bezpečnosti. Tyto kolektivní akce s mandátem Rady bezpečnosti OSN tvoří výjimku ze zákazu použití síly.

Cílem této diplomové práce je zmapovat vývoj kolektivních akcí Rady bezpečnosti OSN na ochranu lidských práv. Rada bezpečnosti OSN má právo rozhodnout, kdy došlo k porušení míru, ohrožení míru či útočnému činu a navrhnout nápravná opatření; jedním z těchto důvodů je i porušování lidských práv a jejich ochrana. Základem OSN byla kolektivní bezpečnost v tradičním, vojenském smyslu, přesto byla do preambule Charty OSN včleněna „víra v základní lidská práva“ a v roce 1948 přijata Všeobecná deklarace lidských práv, již definovaná práva se postupem času, díky širokému konsensu a přejímání do dalších mezinárodních smluv a vnitrostátních ústav, stala závaznými obyčejovými i smluvními pravidly mezinárodního práva. Ochrana lidských práv však nebyla v období studené války prioritou, k velkému rozvoji lidskoprávních teorií dochází v 90. letech 20. století, kdy se mezinárodní společenství stále více začalo obracet k etickým a normativním konceptům před striktním dodržováním mezinárodněprávních norem. S rozvojem těchto konceptů také souvisí posun ve vnímání státní suverenity, kdy konflikt odehrávající se na území jednoho státu již nemusí být vnímán pouze jako vnitrostátní záležitost suverénního státu. Lidská práva se v tomto období stávají záležitostmi celé mezinárodní komunity a suverenita nemusí být vnímána jako právo státu, ale i jako povinnost vůči svému obyvatelstvu. Blížeji je rozveden i koncept odpovědnosti za ochranu, který byl přijat Světovým summitem OSN v roce 2005 a představuje posun v ochraně

lidských práv. Mezinárodní komise pro intervenci a stání suverenity, která odpovědnost za ochranu definovala v roce 2001 ve své zprávě, definovala právě Radu bezpečnosti OSN jako oprávněnou autoritu pro autorizaci kolektivních akcí mezinárodního společenství.

S vývojem lidskoprávních teorií souvisí i rozšiřování aplikace článku 39 Charty OSN, který dává Radě bezpečnosti OSN pravomoc rozhodnout, kdy došlo k porušení míru, ohrožení míru či útočnému činu a zároveň rozhodnout o nápravných opatřeních na obnovení a udržení mezinárodního míru a bezpečnosti. V období studené války nebyla Rada bezpečnosti OSN díky bipolárnímu rozložení světa a ideologickým rozdílům, příliš akceschopná a mnoho potencionálních kolektivních akcí bylo jednou či druhou stranou vetováno. Kolektivní akce na ochranu lidských práv byly v tomto období radou bezpečnosti OSN autorizovány dvakrát, a to v případě Jižní Rhodesie a Jihoafrické republiky. První případ byl reakcí na jednostranné vyhlášení nezávislosti bílou menšinovou vládou, druhý reakcí na dlouhodobou politiku apartheidu jihoafrické vlády. Oba tyto případy budou v této práci popsány.

Tato práce vychází z předpokladu, že rozpad bipolárního systému a rozvoj lidskoprávních teorií umožňuje Radě bezpečnosti OSN autorizovat potřebná opatření v situacích, kdy dochází k ohrožení či porušování mezinárodního míru a bezpečnosti, příp. k útočnému činu. V 90. letech 20. století lze pozorovat celkový nárůst kolektivních akcí Rady bezpečnosti OSN, z nichž některé byly autorizovány na ochranu lidských práv. Dochází také k nárůstu vnitrostátních konfliktů a vzniku nových hrozeb, např. mezinárodního terorismu či množství vnitřně vysídlených osob. Tato práce také mapuje rozvoj kolektivních akcí Rady bezpečnosti OSN, a to zejména dle článku 41 Charty OSN, tedy bez použití síly. Opatření, která mohou zahrnovat hospodářské sankce, přerušování diplomatických styků či zmrazování aktiv jednotlivců, jsou velmi rozmanitá a mohou být i velmi účinná, nicméně je nutné je upravit dle konkrétní situace. Právě těmto opatřením je věnován větší prostor, neboť právě tyto opatření jsou ve většině případů první „fází“ kolektivních akcí Rady bezpečnosti OSN na ochranu lidských práv a jsou hojně využívány, opatření s použitím síly dle článku 42 Charty OSN jsou „poslední možností“, kterou mezinárodní společenství využívá. Popsány budou vybrané případy, které ilustrují rozvoj výkladu článku 39 Charty OSN a jeho užití pro ochranu lidských práv. Jedná se o případy, kdy kolektivní akce zahrnovala jak použití síly (Somálsko, Libye), tak opatření bez užití síly (Jugoslávie, Dárfúr).

Pro zmapování vývoje kolektivních akcí Rady bezpečnosti OSN a rozšíření výkladu využívání kapitoly VII Charty OSN byla použita zejména metoda deskriptivní. V časové souslednosti jsou představovány koncepce lidskoprávní ochrany a rozvoj využívání kapitoly VII Charty OSN k autorizaci kolektivních akcí na ochranu lidských práv, který dokládá vývoj v ochraně lidských práv v rámci systému kolektivní bezpečnosti OSN. Citace z rezolucí jsou uváděny i s anglickými ekvivalenty slov, které lépe ilustrují přesný záměr dané rezoluce a i vývoj používaného slovníku související se změnou politické situace po rozpadu bipolárního systému. Hlavními zdroji byly především dokumenty OSN a mezinárodní úmluvy, rezoluce Rady bezpečnosti OSN, které se týkají jednotlivých případů, které jsou v této práci popsány, a odborná literatura a články. Vzhledem k tématu je většina literatury zahraniční.

1. Systém OSN a ochrana lidských práv

Stejně jako po první světové válce, kdy se státy a jejich představitelé snažili najít způsob, jak případné konflikty řešit mírovými prostředky, i po druhé světové válce vítězné mocnosti vytvořily organizaci pro zachování míru a rozvíjení mezinárodní bezpečnosti, jejíž základ měl ležet na zákazu použití síly, a jehož dodržení mělo být vynuceno v rámci systému kolektivní bezpečnosti.¹ V rámci Organizace spojených národů (OSN), jež byla založena 26. června 1945 v San Francisku, byla ustanovena Rada bezpečnosti jako orgán, který může (mimo jiné) pro všechny členské státy závazně stanovit, kdy došlo k ohrožení či porušení míru nebo útočnému činu, a zároveň může doporučit, jaká opatření mají být učiněna. Zákaz použití síly byl zakotven čl. 2 odst. 4 Charty OSN, jako zákaz použití síly nebo hrozby silou „jak proti územní celistvosti nebo politické nezávislosti kteréhokoliv státu, tak jakýmkoliv jiným způsobem neslučitelným s cíli OSN.“² Výjimku ze zákazu použití síly tvoří kolektivní akce s mandátem Rady bezpečnosti OSN a právo na individuální nebo kolektivní sebeobranu, ale pouze do té doby, dokud Rada bezpečnosti OSN neučiní opatření k udržení mezinárodního míru a bezpečnosti.³

Jednotlivé pravomoci Rady bezpečnosti OSN byly dále zakotveny v kapitolách VI, VII, VIII a XII Charty OSN.⁴ Každému členovi Rady bezpečnosti OSN byl dle čl. 27 Charty OSN přiznán jeden hlas, s tím že o procedurálních otázkách rozhoduje Rada bezpečnosti OSN kladnými hlasy devíti členů, o ostatních otázkách kladnými hlasy devíti členů, a to včetně hlasů stálých členů Rady bezpečnosti OSN.⁵ Pravidlo nazývané „jednomyslnost mocností“, jež mělo stejně jako samotné ustanovení pěti mocností stálými členy Rady bezpečnosti reflektovat mocenské rozložení tehdejšího světa a rozdíly mezi jednotlivými státy (přestože je jinak OSN vystavěna na principu svrchované rovnosti členských států),⁶ ve skutečnosti mocenským a politickým poměrům v dnešním světě neodpovídá.⁷ V současné praxi právo veta znamená negativní hlas stálého člena Rady bezpečnosti OSN, zdržení se hlasování se považuje za

¹ SEIDL-HOHENVELDERN, Ignaz. *Mezinárodní právo veřejné*. 1. vyd. Praha: CODEX Bohemia, 1999, str. 30

² UN Doc. *Charta OSN*. San Francisko, 1945. Dostupno z: <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/charta-organizace-spojonych-narodu-a-statut-mezinarodniho-soudniho-dvora.pdf>, 28.4.2013

³ Ibid.

⁴ Ibid.

⁵ Ibid.

⁶ Ibid.

⁷ SEIDL-HOHENVELDERN, Ignaz. *Mezinárodní právo veřejné*. op.cit., str. 30

neblokační hlas, který nebrání, aby byla rezoluce přijata.⁸ Druhá světová válka přinesla, kromě nutnosti zajištění zákazu použití síly, i důraz na nutnost zakotvení základních lidských práv a svobod. Byl to projev přirozené reakce demokratických společností na hrubé porušování lidských práv v Německu během války. Nová koncepce, která se rodila již v průběhu války, vycházela z přesvědčení, že respektování lidských práv má úzkou spojitost se zajištěním a udržením mezinárodního míru a bezpečnosti. Ukázalo se, že státy, jež jsou agresivní vůči svým občanům a jež potlačují lidská práva uvnitř svého území, mají výraznější tendence být agresivní i vůči jiným státům.⁹ Respektování, zachovávání a spolupráce při obraně lidských práv v rámci nové koncepce se stalo, vzhledem k jejich provázanosti s mezinárodním mírem a bezpečností, jedním z hlavních cílů OSN. Preambule Charty OSN prohlašuje „svou víru v základní lidská práva, v důstojnost a hodnotu lidské osobnosti, v rovná práva mužů i žen a národů velkých i malých.“ Zároveň se státy členstvím v OSN zavázaly k „podporování a posilování úcty k lidským právům a základním svobodám pro všechny bez rozdílu rasy, pohlaví, jazyka nebo náboženství“.¹⁰

Vzhledem k čl. 1 odst. 3 Charty OSN, který uvádí „posilování úcty k lidským právům a základním svobodám“ jako jeden z cílů OSN, je možno považovat humanitární intervenci, která je slučitelná s cíli OSN, za legální užití síly a výjimku z pravidla zákazu jejího použití. Existují interpretace Charty OSN, které považují za legální i humanitární intervence bez mandátu Rady bezpečnosti OSN. Pro účely této práce, jejímž tématem jsou kolektivní akce s mandátem Rady bezpečnosti OSN, jsou tyto intervence nedůležité. Uvažovány budou pouze intervence s mandátem Rady bezpečnosti OSN, které jsou v současném systému kolektivní bezpečnosti legální. V současné době neexistuje jednotná definice humanitární intervence, např. rakouský akademik Hanspeter Neuhold uvádí, že „humanitární intervence označuje užití síly za účelem ochrany obyvatel státu před závažným porušováním jejich lidských práv ze strany orgánů tohoto státu“.¹¹ Jiní autoři, citovaní v dokumentu Mezinárodní komise Červeného kříže o humanitárních intervencích, definují humanitární intervenci jako „donucovací akci ze strany států zahrnující

⁸ UN. *Voting System and Records*. Dostupno z: <http://www.un.org/en/sc/meetings/voting.shtml>, 8.5. 2015

⁹ POTOČNÝ, Miroslav; ONDŘEJ, Jan. *Mezinárodní právo veřejné: zvláštní část*. 3. dopl. a rozš. vyd. Praha: C.H. Beck, 2002, str. 70

¹⁰ *Charta OSN*. op.cit.

¹¹ NEUHOLD, Hanspeter. *The United Nations as a Security Organization: The "Balkan Laboratory"*. Justus-Liebig-Universität: Giesen, S/A/I/L Discussion Paper no. 3, 2007. str. 35

použití vojenské síly v jiném státě bez souhlasu dané vlády za účelem zabránit či zastavit hrubé a podstatné porušování lidských práv nebo mezinárodního humanitárního práva“ či jako „teorii intervence, která na základě lidskosti ... uznává právo jednoho státu vykonávat mezinárodní kontrolu nad činnostmi jiného státu, i pokud jde o jeho vnitřní záležitosti, pokud jsou v rozporu se zákony lidskosti“.¹²

Závazek k ochraně, respektive k posilování úcty k lidským právům definovaný v Chartě OSN však byl již od samého počátku příliš obecný a nedostačující. Proto ho státy následně konkretizovaly, kodifikovaly a rozvíjely v deklaracích Valného shromáždění OSN a mezinárodních úmluvách.

1.1. Ochrana lidských práv v systému OSN

Společenské a mezinárodně-politické klima po druhé světové válce vedlo k zaměření pozornosti na problematiku práv jednotlivce jako potencionálního subjektu mezinárodního práva, zejména k diskuzi o postavení a významu lidských práv a základních svobod. Ochrana lidských práv a základních svobod má svůj prapůvod v přirozenoprávní teorii, dle které má každý jedinec nezadatelná, nezczizitelná, nezrušitelná a věčná práva jako člověk a občan. Tento moderní koncept, jak již bylo zmíněno, byl vtělen i do Charty OSN jako jeden z cílů, přesněji zachovávání lidských práv a spolupráce při jejich obraně.¹³ Prvním komplexním dokumentem zabývajícím se lidskoprávní tematikou byla Všeobecná deklarace lidských práv, přijatá Valným shromážděním OSN 10. prosince 1948.¹⁴ Tento dokument, přestože je dokumentem politickým, nikoliv právně závazným a má pouze doporučující povahu, měl na mezinárodní právo i celou komunitu obrovský dopad – díky širokému konsensu po konci druhé světové války a snaze udržet mír se členské státy OSN shodly na deklaraci s „vyváženým a velmi potřebným obsahem“,¹⁵ jež byla postupně přejímána do práv vnitrostátních (zejména do ústav a jiných základních zákonů zemí) i do mezinárodních úmluv o lidských právech. Tím se práva obsažená a

¹² RYNIKER, Anne. *The ICRC's position on „humanitarian intervention“*. IRRC, Vol. 83, 2001. Dostupno z: https://www.icrc.org/eng/assets/files/other/527-532_ryniker-ang.pdf, 9. 5. 2015

¹³ LUKÁŠEK, Libor. *Komentované dokumenty ke studiu mezinárodního práva veřejného II.díl*. Vyd. 1. Praha: Vysoká škola ekonomická, Fakulta mezinárodních vztahů, 2001, 2 sv.

¹⁴ LUKÁŠEK, Libor; ONDŘEJ, Jan. *Komentované dokumenty ke studiu mezinárodního práva veřejného I.díl*. Vyd. 1. Praha: Vysoká škola ekonomická, 2001.

¹⁵ LUKÁŠEK, Libor. op.cit., str. 20

definovaná ve Všeobecné deklaraci lidských práv postupně přeměnila v závazná smluvní i obyčejová pravidla mezinárodního práva.¹⁶

Deklarace obsahuje 30 článků a má být dle preambule „společným cílem pro všechny národy a všechny státy“.¹⁷ Zároveň nabádají jednotlivce i instituce k výchově a úctě k lidským právům. Dle článku 29 mohou být tato práva derogována pouze zákony sloužícími k uznání a zachování práv a svobod ostatních tak, aby bylo „vyhověno spravedlivým požadavkům morálky, veřejného pořádku a obecného blaha v demokratické společnosti“.¹⁸ Je nutné připomenout, že Deklarace nastavuje široký rámec, v němž se orgány OSN mohou zabývat otázkami zajištění lidských práv, aniž by se přílišným způsobem vměšovaly do vnitřních záležitostí suverénních států.¹⁹

Další kodifikace pravidel na ochranu lidských práv a základních svobod byla stížená ideologickými rozpory a nepřátelstvím mezi východním a západním blokem během studené války. Fakt, že obě strany vlastnily jaderné zbraně, mezi mocnostmi vytvořil rovnováhu strachu, neboť obě strany si uvědomovaly, že „zachování míru je příkazem, chtějí-li si zachovat samy sebe“.²⁰ Mírové soužití tak existovalo, i přestože mocnosti navzájem odmítaly ideologii té druhé. Při jednáních o právně závazné kodifikaci standardu ochrany lidských práv však odlišné představy Východu a Západu o jejich pojetí způsobovaly problémy. Až po letech vyjednávání a kompromisů se podařilo nalézt alespoň minimální stupeň ochrany lidských práv, který byl přijatelný jak pro státy západního a východního bloku, tak pro státy rozvojové.²¹ Kromě odlišných ideologických představ o ochraně lidských práv nalezení společného řešení stěžovala i skutečnost, že bylo potřeba přijmout organizační opatření pro případy, kdy by lidská práva nebyla dodržována a bylo potřeba jejich ochranu dodatečně zajistit.

¹⁶ POTOČNÝ, Miroslav; ONDŘEJ, Jan. op.cit., str. 72

¹⁷ *Všeobecná deklarace lidských práv*. New York, 1948. Dostupno z: <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/vseobecna-deklarace-lidskych-prav.pdf>, 28.4.2013

¹⁸ Ibid.

¹⁹ LUKÁŠEK, Libor; ONDŘEJ, Jan. op.cit., 2001.

²⁰ SEIDL-HOHENVELDERN, Ignaz. op.cit., str. 30

²¹ LUKÁŠEK, Libor. op.cit., str. 30

Valné shromáždění OSN dne 16. prosince 1966 schválilo dva výsledné dokumenty – Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech (Pakt I)²² a Mezinárodní pakt o občanských a politických právech (Pakt II)²³ s Opčním protokolem k Paktu II.²⁴ Oba pakty se navzájem velmi liší, obsahují však některá společná ustanovení, z nichž nejdůležitější je zákaz jakékoliv diskriminace a nově zahrnuté právo národů na sebeurčení, které do obou paktů bylo začleněno ihned na úvod.

Dikce ustanovení zákazu diskriminace je téměř totožná s dikcí stejného ustanovení ve Všeobecné deklaraci lidských práv, na kterou se oba pakty v preambuli odvolávají, je pouze vypuštěno slovo „zejména,“ které ovšem díky začlenění „a jiného postavení“ na konec článku nemá velkého významu.²⁵ Nově je ovšem do Paktu II zahrnuta povinnost smluvních stran práva v něm zahrnutá respektovat a zajistit je všem jednotlivcům na svém území. Pakt I představuje spíše tzv. soft law, neboť se státy zavázaly usilovat o rozvoj a dodržování práv v paktu uznaných, což mohou činit dle svých hospodářských i lidských možností. Smluvní strany však v Paktu I uznaly svou odpovědnost za zlepšování životních podmínek jedinců na svém území, kterého by měly dosáhnout mezinárodní spoluprací.²⁶

Oba pakty obsahují i zvláštní mezinárodní kontrolní opatření, které by vedle obecné povinnosti dodržovat plnění mezinárodních smluv mělo zajistit realizaci závazků z těchto paktů. Povinnost zajištění občanských a politických práv státy je zabezpečena přísněji než práva uvedená v Paktu I. Je tak učiněno zejména proto, že práva občanská a politická lze zajistit běžnými vnitrostátními právními prostředky, zatímco práva realizace práv hospodářských, sociálních a kulturních velmi závisí na situaci a možnostech daného státu.²⁷ Paktem II se zakládá

²² *Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech*. New York, 1966. Dostupno z: <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/mezinarodni-pakt-o-hospodarskych-socialnich-a-kulturnich-pravech.pdf>, 28.4.2013

²³ UN Doc. No. 14468. *Mezinárodní pakt o občanských a politických právech*. New York, 1966. Dostupno z: <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/mezinar.pakt-obc.a.polit.prava.pdf>, 28.4.2013

²⁴ Český helsinský výbor. *Druhý opční protokol k Mezinárodnímu paktu o občanských a politických právech*. Dostupné z: <http://www.helcom.cz/cs/druhy-opcni-protokol-k-mezinarodnimu-paktu-o-obcanskych-a-politickych-pravech/>, 28.4.2013

²⁵ Část čl. 2 odst. 1 Všeobecné deklarace lidských práv: „...bez jakéhokoli rozlišování, zejména podle rasy, barvy, pohlaví, jazyka, náboženství, politického nebo jiného smýšlení, národnostního nebo sociálního původu, majetku, rodu nebo jiného postavení.“

²⁶ UN Doc. No. 14531.. *Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech*. op.cit.; *Mezinárodní pakt o občanských a politických právech*. op.cit.

²⁷ POTOČNÝ, Miroslav; ONDŘEJ, Jan. op.cit.

Výbor pro lidská práva, který přijímá a projednává zprávy smluvních států a plnění či porušování závazků z tohoto paktu. Pokud danou stížnost není Výbor sám schopen urovnat, jmenuje smírčí komisi, která nabídne stranám „dobré služby“ k vyřešení sporu.²⁸ Opční protokol k Paktu II umožňuje, aby stížnosti na porušování a nedodržování závazků z Paktu II Výboru podávali i jednotlivci.²⁹ Toto rozšíření práv jednotlivců se však týká pouze stran, které Opční protokol přijaly.³⁰ Výbor si za dobu své existence vybudoval prestižní postavení a je jedním ze základních kontrolních orgánů dohlížejícím na ochranu lidských práv v celosvětovém měřítku.³¹

Kontrolní opatření obsažená v Paktu I na zajištění hospodářských, sociálních a kulturních práv jsou méně určitá a přísná. Smluvní strany mají pouze povinnost pravidelně informovat Hospodářskou a sociální radu OSN o opatřeních provedených k rozvoji a zajištění těchto práv. Hospodářská a sociální rada OSN pak může podpořit vhodné mezinárodní akce k uskutečnění cílů Paktu I.³² Jak již bylo zmíněno, tato práva nelze zajistit pouhým vyhlášením vnitrostátních právních předpisů, závisí na mnoha faktorech - historii a tradicích ve společnosti, kvalitě a množství materiálních, finančních a lidských zdrojů, stejně jako na politické a společenské struktuře daného státu. Přestože u práv první generace lze jejich naplňování zajistit pouze vnitrostátními předpisy, u některých práv obsažených v Paktu I se k mixu přidávají ještě další faktory, které i vnitrostátně ztěžují jejich prosazování a jejichž přeměna může trvat dlouhé roky či desetiletí.

Kontrolní mechanismy se v zásadě shodují se systémem zřízeným v rámci Mezinárodní úmluvy o odstranění všech forem rasové diskriminace, jež byla přijata státy v roce 1965,³³ tedy rok předtím, než bylo dosaženo kompromisu ohledně komplexní ochrany lidských práv a základních svobod. Problematika diskriminace se stala velkou součástí koncepce ochrany lidských práv a jedním ze základních pilířů mezinárodního práva po druhé světové válce, prakticky každá smlouva týkající se práv a povinností jednotlivců jako subjektů mezinárodního

²⁸ *Mezinárodní pakt o občanských a politických právech*. op.cit., čl. 42 odst. 1

²⁹ UN Doc. No. 14468. *Opční protokol k Mezinárodnímu paktu o občanských a politických právech*. New York, 1966. Dostupno z: <http://www.helcom.cz/view.php?cisloclanku=2005020105>, 28.4.2013

³⁰ K Paktu II byl přijat ještě jeden opční protokol v roce 1989, který zakazuje trest smrti ve všech signatářských státech, jež je implicitně uveden v čl. 6 odst. 1 paktu II, v nezadatelném právu jednotlivce na život.

³¹ LUKÁŠEK, Libor. op.cit., str. 46

³² POTOČNÝ, Miroslav; ONDŘEJ, Jan. op.cit.

³³ UN Doc. No. 9464, *Mezinárodní úmluva o odstranění všech forem rasové diskriminace*. New York, 1965. Dostupno z: <http://www.unhcr-centraleurope.org/cz/pdf/zakladni-informace/pravni-dokumenty/mezinarodni-uprchlicke-pravo/mezinarodni-umluva-o-odstraneni-vsech-forem-rasove-diskriminace.html>, 28.4.2013

práva obsahuje nediskriminační klauzuli.³⁴ Zákaz rasové diskriminace obsahovala již Charta OSN (čl. 1 odst. 3 – „... posilování úcty k lidským právům a základním svobodám pro všechny bez rozdílu rasy...“),³⁵ tuto základní zásadu však komplexně upravila až tato Úmluva. Smluvní strany v preambuli jasně deklarovaly, že „jakékoli učení o nadřazenosti založené na rasovém rozlišování je z vědeckého hlediska falešné, morálně odsouzeníhodné, sociálně nespravedlivé a nebezpečné a že rasová diskriminace v teorii nebo praxi, ať se vyskytuje kdekoli, není ospravedlnitelná...“³⁶ a zároveň přijaly zásadu, že rasová diskriminace je závažnou překážkou mírového soužití mezi národy a jejich dalšího vývoje.³⁷

V souvislosti s dekolonializací a právem národů na sebeurčení a s tím souvisejícím právem národa svobodně si určit svůj politický status a uskutečňovat kulturní, sociální a hospodářský vývoj byla tato problematika tíživým problémem v ochraně lidských práv. I z tohoto důvodu úmluva zavazuje členské státy, aby legislativně upravily zákaz rasové diskriminace a trestaly její případné projevy na svých územích.³⁸ Pozornost je věnována nejen rasové diskriminaci, ale i segregaci a apartheidu (čl. 3 Úmluvy), kterému se smluvní státy zavazují na svoje území předcházet, dále ho zakázat a vymýtit.³⁹ V době schvalování této Úmluvy apartheid panoval v Jihoafrické republice, která se k Úmluvě připojila až v roce 1994.⁴⁰

Systém globální ochrany lidských práv a základních svobod se v období studené války rozvíjel i prostřednictvím dalších, obvykle úžeji zaměřených mezinárodních smluv, kterými se dále zajišťoval standard ochrany života a zdraví, žen a dětí, ale i např. uprchlíků.⁴¹ Problematiku ochrany lidských práv ztěžovalo již zmiňované nepřátelství a soupeření mezi východním a západním blokem, které z ochrany lidských práv udělalo vedlejší aspekt při jednání států jak vnitropoliticky, tak na mezinárodní scéně vně ideologických bloků. Spojenectví Západu s diktátorskými režimy v Portugalsku a Španělsku, stejně jako s Jihoafrickou republikou v době

³⁴ LUKÁŠEK, Libor. op.cit., str. 11

³⁵ *Charta OSN*. op.cit.

³⁶ *Mezinárodní úmluva o odstranění všech forem rasové diskriminace*. op.cit..

³⁷ LUKÁŠEK, Libor. op.cit., str. 11

³⁸ *Ibid.*

³⁹ *Mezinárodní úmluva o odstranění všech forem rasové diskriminace*. op.cit.

⁴⁰ International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination. *UN Treaty Collection* [online]. 2013. Dostupno z: http://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?mtdsg_no=IV-2&chapter=4&lang=en, 28.4.2013

⁴¹ Např. Úmluva o právním postavení uprchlíků (1951), Úmluva o odstranění všech forem diskriminace žen (1979), Úmluva o právech dítěte (1989)

apartheidu toto jasně dokazují.⁴² Obě supervelmoci, jak USA, tak SSSR, hojně využívaly práva veta při hlasováních v Radě bezpečnosti OSN a tím často znemožňovaly její akceschopnost.⁴³

1.2. Kolektivní akce Rady bezpečnosti OSN

Charta OSN ve své preambuli uvádí jako prostředky k dosažení cílů Charty OSN sjednocení „své síly k udržení mezinárodního míru a bezpečnosti“ a přijmutí „zásad a zavedení metod zajišťujících, aby ozbrojené síly nebylo využíváno jinak než ve společném zájmu, a používat mezinárodního ústrojí k podpoře hospodářského a sociálního povznesení všech národů“.⁴⁴ Na rozdíl od Společnosti národů, kde Rada pouze mohla „při útoku, hrozbě útokem nebo nebezpečí útoku navrhnout prostředky, jak zabezpečit provedení závazku“,⁴⁵ bylo Radě bezpečnosti OSN v Chartě OSN přiznáno více pravomocí. Rada bezpečnosti OSN sama určí, kdy došlo k ohrožení míru, porušení míru či útočnému činu, a doporučí nebo rozhodne, jaká opatření budou učiněna podle čl. 41 nebo 42 Charty OSN, aby byl mezinárodní mír a bezpečnost udržen nebo obnoven.⁴⁶

Přestože základem OSN byla kolektivní bezpečnost v tradičním vojenském smyslu, kde státy považují útok proti jednomu za útok proti všem, zakladatelé již v roce 1945, dlouhá léta před popularizací konceptu lidské bezpečnosti, také pochopili nedělitelnost bezpečnosti, ekonomického rozvoje a lidské svobody, proto i do preambule Charty OSN bylo vtěleno prohlášení „víry v základní lidská práva“ a „podpory sociálního pokroku a zlepšování životní úrovně ve větší svobodě“.⁴⁷ Tyto tři hodnoty se časem začaly projevovat ve výkladu kapitoly VII Charty OSN. Za studené války nebyla ochrana lidských práv prioritou, v 90. letech 20. století dochází k rozvoji lidskoprávní problematiky a propojování těchto rovin. Formulace Charty OSN umožnily i rozvoj kolektivních akcí Rady bezpečnosti OSN v této oblasti.

⁴² SITTER, Tomáš. *Zodpovědnost chránit – koncept a aplikace*. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, 2013, str. 79. Diplomová práce.

⁴³ UN Doc. *Subjects of UN Security Council Vetoes*. 1998. Dostupno z: http://www.globalpolicy.org/images/pdfs/Z/Tables_and_Charts/vetosubj.pdf, 29.4.2013

⁴⁴ *Charta OSN*, op.cit.

⁴⁵ *Pakt o Společnosti národů*. 1920. Dostupno z: http://is.muni.cz/do/1499/el/estud/praf/js09/dejiny/web/prameny/08/Pakt__umluva__o_Spolecnosti_narodu_10_ledna_1920.pdf, 9. 5. 2015

⁴⁶ *Charta OSN*. op. cit.

⁴⁷ UN. *A More Secured World: Our Shared Responsibility*. New York, 2004.

Dle čl. 41 Charty OSN může Rada bezpečnosti OSN „rozhodnout, jakých opatření nevyžadujících užití zbrojené síly má být použito, aby jejím rozhodnutím bylo dodáno účinnosti, a může vyzvat členy OSN, aby tato opatření provedli.“⁴⁸ Tato opatření mohou zahrnovat:

- Úplné nebo částečné přerušování hospodářských styků;
- Přerušování spojů železničních, námořních, leteckých, poštovních, telegrafických, radiových a jiných;
- Přerušování styků diplomatických.

Čl. 41 Charty OSN dává Radě bezpečnosti OSN možnost zahájit v případě nutnosti kolektivní akci bez použití síly proti státu, který svým jednáním ohrožuje či porušuje mezinárodní mír a bezpečnost nebo se dopustí útočného činu. Tvůrci Charty OSN se snažili poučit z formulace Paktu o Společnosti národů, zejména čl. 16, který velice úzce specifikoval, kdy (např. v případě války) a jaké sankce (např. přerušování veškerých obchodních nebo finančních styků) mohou být proti porušiteli použity, ale zároveň mu chybělo centralizované rozhodování o takovýchto opatřeních.⁴⁹ Oproti tomu čl. 41 Charty OSN, přestože explicitně nezmiňuje slovo „sankce“, demonstrativně vyjmenovává sankční možnosti, kterých Rada bezpečnosti OSN může využít. Zároveň pouze načrtává, kdy je tato opatření možné použít, rozhodnutí je však plně v rukou Rady bezpečnosti OSN. Pojem „sankce“ začala používat Komise pro mezinárodní právo, jedná se o novější termín, kterým se rozumí soubor opatření, která nejsou „soukromou“ záležitostí poškozeného státu a prostředkem ochrany jeho zájmů, ale jsou uplatňovány na ochranu společných hodnot mezinárodním společenstvím.⁵⁰ Veronika Bílková charakterizuje sankce jako „kolektivní donucovací opatření, která nemají ozbrojený charakter a o jejichž ukládání rozhoduje Rada bezpečnosti OSN“.⁵¹

V období studené války byly kolektivní akce bez použití síly na ochranu lidských práv autorizovány Radou bezpečnosti OSN dvakrát, a to v případě Jihoafrické republiky v roce 1963 a

⁴⁸ Ibid.

⁴⁹ UN. *UN Sanctions. Special Research Report*. New York: Security Council Report, 2013. Dostupno z: http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/special_research_report_sanctions_2013.pdf, 9. 5. 2015

⁵⁰ KOŠTOVAL, David. *Sankce Rady bezpečnosti OSN a donucení v mezinárodním právu*. Praha: Mezinárodní vztahy, Vol. 30, 1995. Dostupno z: <http://mv.iir.cz/article/view/948>, 20. 3. 2015

⁵¹ BÍLKOVÁ, Veronika. *Sankce OSN z ohledu mezinárodního práva*. Praha: Mezinárodní politika 6/2006. Dostupno z: <http://www.dokumenty-iir.cz/MP/MPArchive/2003/MP062003.pdf>, 12. 5. 2015

v případě Jižní Rhodesie v roce 1965. Sankce byly v obou případech nejdříve dobrovolné, po zhoršení situace následně Rada bezpečnosti OSN přistoupila k závazným sankcím. Komplexní sankce v případě Jižní Rhodesie byly reakcí na jednostranné vyhlášení nezávislosti bílou menšinou, cílené sankce proti Jihoafrické republice byly vyvolané politikou apartheidu, vojenské rozpínavosti v regionu a snahou získat jadernou zbraň.⁵² Oba případy budou následně rozebrány podrobněji.

V 90. letech 20. století došlo k rozšíření používání kolektivních akcí bez použití síly, které se staly taktickým nástrojem Rady bezpečnosti OSN. Ne všechny akce se týkaly ochrany lidských práv, nicméně i zde došlo k rozvoji jejich používání. Rada bezpečnosti OSN začala více využívat cílené sankce oproti sankcím plošným, neboť ty mají příliš velký humanitární dopad na obyvatelstvo postižených států.⁵³

OSN má být schopna „uchránit budoucí pokolení metly války“,⁵⁴ Rada bezpečnosti OSN proto může, pokud by opatření bez použití síly dle čl. 41 Charty OSN nedostačovala nebo se ukázala nedostačujícími, podniknout dle čl. 42 Charty OSN takové akce leteckými, námořními nebo pozemními silami, jaké považuje za nutné k udržení nebo obnovení mezinárodního míru a bezpečnosti.⁵⁵ Kolektivní akce Rady bezpečnosti OSN s použitím síly mají ofenzivní povahu, nemusí tedy být ukončeny v okamžiku, kdy stát upustí od sankcionovaného chování. Cílem je, aby stát splnil svou odpovědnostní povinnost či podmínky stanovené mu rozhodnutím Rady bezpečnosti OSN.⁵⁶ Rada bezpečnosti OSN má takto teoreticky monopol na použití síly v rámci systému kolektivní bezpečnosti, čl. 42 je výjimkou ze zákazu použití síly zakotveném v čl. 2 odst. 4 Charty OSN. OSN by díky ní mohla být účinná, operativní a reprezentativní, nicméně má-li OSN, potažmo Rada bezpečnosti OSN, plnit svou funkci, musí její členové poskytnout potřebné vojenské a finanční prostředky na zajištění kolektivních akcí. Tím se však celý systém stává závislým na konkrétní světové ekonomické a politické situaci, především na míře ochoty

⁵² UN. *UN Sanctions. Special Research Report.*, 9. 5. 2015

⁵³ UN. *UN Sanctions. Special Research Report.*, 9. 5. 2015

⁵⁴ *Charta OSN.* op. cit.

⁵⁵ *Ibid.*

⁵⁶ ONDŘEJ, Jan. *Mezinárodní právo veřejné, soukromé, obchodní.* Plzeň: Aleš Čeněk, 2009.

velmocí. Tento fakt je ještě více umocněn právem veta pěti stálých členů Rady bezpečnosti OSN.⁵⁷

Kvůli ideologickému rozdělení světa a bojkotu SSSR při řešení korejské krize nefungovala Rada bezpečnosti OSN příliš dobře, proto Valné shromáždění OSN přijalo v listopadu 1950 rezoluci Sjednocení pro mír (*Uniting for Peace*), která měla být nástrojem pro případ neschopnosti Rady bezpečnosti OSN jednat. Valné shromáždění OSN se v této rezoluci usneslo (*resolves*), že „pokud Rada bezpečnosti OSN, z důvodu nejednotnosti stálých členů, je neschopna vykonávat svou primární povinnost věci zachování mezinárodního míru a bezpečnosti v případech ohrožení míru, porušení míru nebo útočného činu, zváží Valné shromáždění OSN nastalou situaci a doporučí svým členům kolektivní opatření, včetně použití síly v situaci porušení míru či použití agrese, k obnovení mezinárodního míru a bezpečnosti“. V takovém případě se Valné shromáždění sejde na žádost sedmi (devíti od roku 1965) členů Rady bezpečnosti OSN či většiny Valného shromáždění OSN.⁵⁸ Začátkem 50. let 20. století převládaly ve Valném shromáždění západní státy, proto pro ně tato rezoluce byla výhodná, socialistické státy ji považovaly za protiprávní. Argumentaci odůvodňovaly čl. 24 a 11 Charty OSN,⁵⁹ dle kterých je základní pravomoc za udržování mezinárodního míru a bezpečnosti svěřena Radě bezpečnosti OSN a Valné shromáždění OSN může projednávat obecné zásady součinnosti při udržování míru a bezpečnosti.⁶⁰ Rezoluce *Uniting for Peace* byla použita dvanáctkrát, ve většině případů na žádost Rady bezpečnosti OSN, některé z nich se týkaly ochrany lidských práv.⁶¹

Vývoj kolektivních akcí Rady bezpečnosti OSN v 90. letech 20. století bude podrobněji popsán ve třetí kapitole této práce.

⁵⁷ KOŠTOVAL, David. op. cit.

⁵⁸ UN. 377 (V) *Uniting for Peace*. New York, 1950. Dostupno z: <http://www.un.org/en/sc/repertoire/otherdocs/GAres377A%28v%29.pdf>, 9. 5. 2015

⁵⁹ KOŠTOVAL, David. op. cit.

⁶⁰ *Charta OSN*. op. cit.

⁶¹ UN. *Security Council Deadlocks and Uniting for Peace“ An Abridged History*. Dostupno z: http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/Security_Council_Deadlocks_and_Uniting_for_Peace.pdf, 9. 5. 2015

2. Historie kolektivních akcí Rady bezpečnosti OSN od počátku OSN do začátku 90. let 20. století

Jak již bylo zmíněno v předchozí kapitole, v průběhu studené války bylo velice složité dosáhnout shody mezi (zejména stálými) členy Rady bezpečnosti OSN a autorizovat kolektivní akci dle čl. 41 nebo 42 Charty OSN. Níže jsou uvedeny dva případy, kdy Rada bezpečnosti OSN v rámci bipolárního rozdělení světa autorizovala kolektivní akce. Stalo se tak v případě Jihoafrické republiky, kde Rada bezpečnosti OSN shledala politiku apartheidu porušením základních lidských práv, a v případě Jižní Rhodesie, kde důvodem pro rozhodnutí Rady bezpečnosti OSN bylo jednostranné vyhlášení nezávislosti vládou bílé menšiny.

2.1. Jihoafrická republika

Po druhé světové válce byl v roce 1948 v tehdejší Unii Jižní Afriky (dnešní Jihoafrická republika) zaveden systém rasové segregace nazývaný apartheid, který byl vynucován Národní stranou. Apartheid znamenal omezení základních práv a svobod černošského obyvatelstva a dalších etnik, které představovaly většinu obyvatelstva země, a zachování vlády bílé menšiny.⁶²

Případem apartheidu v Jihoafrické republice se OSN zabývala prakticky od svého vzniku. Již v roce 1946 indická vláda zařadila diskriminaci Indů v tehdejší Unii Jižní Afriky na pořad jednání Valného shromáždění OSN, které v roce 1950 prohlásilo, že „politika rasové segregace (apartheid) je nutně založen na doktríně rasové diskriminace“.⁶³ V rámci politiky apartheidu byla zřizována separátní veřejná zařízení pro černošské a bílé obyvatelstvo, limitována činnost nebělošských odborů a zakázána účast etnik⁶⁴ v národní vládě.⁶⁵ Na konci 50. let 20. století premiér Hendrik Verwoerd přetvořil politiku apartheidu na politiku „separátního vývoje“ – bylo zřízeno deset Bantustanů, kam byli zařazeni všichni černoši. Tím byli separováni od bělošského obyvatelstva a bylo jim prakticky znemožněno účastnit se formování národní politické scény a

⁶² History. *Apartheid*. Dostupno z: <http://www.history.com/topics/apartheid>, 8. 5. 2015

⁶³ UN. 395(V) *Treatment of people of Indian Origin in the Union of South Africa*. Valné shromáždění OSN, 1950. Dostupno z: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/059/93/IMG/NR005993.pdf?OpenElement>, 8. 5. 2015

⁶⁴ V době apartheidu bylo obyvatelstvo Jihoafrické republiky rozděleno čtyři etnické skupiny: nejpočetnější tvořili černoši, dále se jednalo o Indy a míšence a bělochy. S výjimkou bělochů byly všechny skupiny diskriminovány.

⁶⁵ University of Jyväskylä. *South Africa Ethnic Groups*. Dostupno z: https://www.jyu.fi/viesti/verkkotuotanto/kp/sa/peop_ethnicgrps.shtml, 12. 5. 2015

jednotného odboje.⁶⁶ Jihoafrická republika vždy deklarovala, že apartheid je interní záležitostí státu, a tedy mimo rozsah pravomocí OSN.⁶⁷

Po zabití 69 neozbrojených demonstrantů v roce 1960 však mnoho západních států přestalo situaci vnímat jako čistě interní záležitost Jihoafrické republiky. Rada bezpečnosti OSN se situací v Jihoafrické republice také začala zabývat. Rezolucí 134 vyzvala Jihoafrickou republiku, aby iniciovala opatření, která zavedou rasovou harmonii a rovnost, a opustila politiku apartheidu. Rada bezpečnosti OSN zároveň uznala (*recognizes*), že situace v Jihoafrické republice vedla k mezinárodnímu napětí a, pokud by se stupňovala, mohla by ohrozit mezinárodní mír a bezpečnost.⁶⁸ Situace v Jihoafrické republice se však ani v následujících letech nezlepšovala, Valné shromáždění OSN přijalo v roce 1962 rezoluci 1761 odsuzující apartheid a žádající (mimo jiné) přerušení diplomatických styků států s Jihoafrickou republikou, bojkot jihoafrického zboží a blokaci přístavů všem lodím pod jihoafrickou vlajkou.⁶⁹ Rada bezpečnosti OSN se žádostí Valného shromáždění OSN na uvalení sankcí v této záležitosti začala také zabývat a v rezoluci 181 silně kritizovala (*strongly deprecates*) politiku rasové diskriminace Jihoafrické republiky, která se neslučuje s cíli Charty OSN a odporuje závazkům členského státu OSN. Rada bezpečnosti OSN uznala (*being convinced*), že situace v Jihoafrické republice silně ohrožuje mezinárodní mír a bezpečnost, a vyzvala státy (*calls upon*), aby přerušily prodeje zbraní, munice a všech vojenských vozidel Jihoafrické republice.⁷⁰ V rezoluci 182, která následovala pár měsíců po již zmiňované rezoluci 181, již byl přidán odstavec uznávající (*recognizing*) nutnost odstranit diskriminaci v souvislosti se základními lidskými právy a svobodami pro všechny jednotlivce v Jihoafrické republice bez rozdílu rasy, pohlaví,

⁶⁶ History. *Apartheid*. op. cit., 8. 5. 2015

⁶⁷ South African History Online. *South Africa and the United Nations*. Dostupno z: <http://www.sahistory.org.za/20th-century-south-africa/south-africa-and-united-nations-1946-1990>, 8. 5. 2015

⁶⁸ UN Home Page. *S/RES/134 Question concerning the Situation in Union of South Africa*. Rada bezpečnosti OSN, 1960. Dostupno z: [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/134\(1960\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/134(1960)), 8. 5. 2015

⁶⁹ UN. *1761 (XVII.) The Policies of Apartheid of the Government of the Republic of South Africa*. Dostupno z: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/192/69/IMG/NR019269.pdf?OpenElement>, 8. 5. 2015

⁷⁰ UN Home Page. *S/RES/181 Question relating to the policies of apartheid of the Government of the Republic of South Africa*. Rada bezpečnosti OSN, 1963. Dostupno z: [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/181\(1963\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/181(1963)), 8. 5. 2015

jazyka a náboženského vyznání.⁷¹ Zároveň byl v této rezoluci znovu odsouzen apartheid a vyzdvihnuta potřeba najít řešení situace mírovými prostředky.

Situace se však v Jihoafrické republice ani přes snahu mezinárodního společenství nezlepšovala. V druhé polovině 60. let 20. století se Rada bezpečnosti OSN spíše zabývala situací v Jižní Rhodesii, která bude popsána v další podkapitole. K situaci v Jihoafrické republice se vrátila začátkem 70. let, kdy na žádost čtyřiceti států tuto otázku znovu zvažila.⁷² V rezoluci 282 z roku 1970 znovu uznala (*recognizing*) legitimitu boje utlačovaného obyvatelstva Jihoafrické republiky za svá základní práva, jak jsou uznána v Chartě OSN, a znovu zdůraznila (*reiterates*) odsouzení zlé a odporné (*evil and abhorrent*) politiky apartheidu – na rezoluce Rady bezpečnosti OSN nezvykle silným jazykem. V této rezoluci bylo také utuženo zbrojní embargo, a to zdůrazněním nutnosti implementace původního embarga bezpodmínečně a bez výhrad a rozšířením o odejmutí licencí, zákaz investic do vojenského průmyslu a techniky. V rezoluci však stále byla uvedena pouze výzva (*calls upon*) státům embargo dodržovat.⁷³

V roce 1974 byla na půdě OSN projednávána iniciativa na vyloučení Jihoafrické republiky z OSN, která však nenašla podporu u Francie, USA a Velké Británie, kteří vetovali danou rezoluci, a iniciativa tak nebyla úspěšná.⁷⁴ Ani dobrovolné vojenské embargo uplatňované Radou bezpečnosti OSN od roku 1963 situaci výrazně nezlepšovalo. Přestože rezoluce odsuzující apartheid žádostmi o přerušování diplomatických styků a omezení pohybu jihoafrických lodí v teritoriálních vodách států otevřely cestu pro „dobrovolné“ bojkoty států, mnoho států tyto možnosti nevyužilo a ani nezohledňovalo doporučení Speciální komise OSN proti apartheidu.⁷⁵

⁷¹ UN Home Page. *S/RES/182 Question relating to the policies of apartheid of the Government of the Republic of South Africa*. Rada bezpečnosti OSN, 1963. Dostupno z: [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/182\(1963\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/182(1963)), 8. 5. 2015

⁷² UN Home Page. *S/RES/282 Questions of race conflict resulting from the policies of apartheid of the Government of the Republic of South Africa*. Rada bezpečnosti OSN, 1963. Dostupno z: [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/282\(1970\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/282(1970)), 8. 5. 2015

⁷³ UN Home Page. *S/RES/282 Questions of race conflict resulting from the policies of apartheid of the Government of the Republic of South Africa*. op. cit.

⁷⁴ South African History Online. *South Africa and the United Nations*. op. cit.

⁷⁵ BARNES, Catherine. *Powers of Persuasion“ Incentives, sanctions and conditionality in peacemaking. Conciliation Resources, 2008. Dostupno z: <http://www.c-r.org/accord-article/international-isolation-and-pressure-change-south-africa>, 8. 5. 2015*

Po povstání studentů v Sowetu v roce 1976, kdy zemřelo zhruba 200 studentů,⁷⁶ souhlasily i Velká Británie a USA, které byly předtím proti uvalení sankcí,⁷⁷ s rezolucí 418 Rady bezpečnosti OSN, kterou se v rámci svých pravomocí dle kapitoly VII Charty OSN rozhodla zavést (*determines*) povinné zbrojní embargo, neboť uznala, že nabytí vojenského materiálu Jihoafrickou republikou představuje hrozbu pro udržení mezinárodního míru a bezpečnosti.⁷⁸ Snaha Valného shromáždění OSN na vyhlášení ropného embarga nebyla ze strany Rady bezpečnosti OSN vyslyšena, embargo vyhlásila pouze organizace OPEC v 1973, nicméně Jihoafrická republika si byla i přesto schopna dodávky ropy zařídit náhradními cestami a embargo nebylo úspěšné.⁷⁹

Přestože mezinárodní společenství se shodlo na tom, že politika apartheidu je porušením základních lidských práv již krátce po jeho zavedení, Rada bezpečnosti OSN přijala závazné sankce až v roce 1977. Do té doby byly blokovány některými stálými členy, zejména Velkou Británií, jejíž ekonomika byla nejvíce s Jihoafrickou republikou propojena. Tehdejší britský ministr zahraničí prohlásil, že „žijeme v reálném světě a musíme se řídit i nepříjemnými fakty – britské ekonomické vazby s Jihoafrickou republikou nezmizí přes noc bez závažného poškození domácí ekonomiky a ohrožení zaměstnanosti“.⁸⁰ Rada bezpečnosti OSN sice v roce 1984 rezolucí 554 uznala (*declares*) novou rasistickou ústavu Jihoafrické republiky za neplatnou,⁸¹ ale další kroky k zprísnění sankcí nepodnikla.

Z dnešního pohledu je komplikované určit, zda sankce, které z hlediska OSN nebyly příliš přísné, přispěly k pádu apartheidu v roce 1994. Nelze říci, že byly neefektivní, závislost Jihoafrické republiky na zahraničním kapitálu a vývozu surovin činily jihoafrickou ekonomiku zranitelnou a přispěly k účinnosti sankcí. Dle Lowenberga, ekonoma, který zkoumal efektivnost

⁷⁶ South African History Online. *1976 Soweto Youth Uprising*. Dostupno z: <http://www.sahistory.org.za/topic/june-16-soweto-youth-uprising?page=9>, 8. 5. 2015

⁷⁷ PAUL, James A. *Sanctions: An Analysis*. New York, 2008. Global Policy Forum. Dostupno z: <https://www.globalpolicy.org/global-taxes/41475.html>, 8. 5. 2015

⁷⁸ UN Home Page. *S/RES/418 South Africa*. Rada bezpečnosti OSN, 1977. Dostupno z: [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/418\(1977\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/418(1977)), 8. 5. 2015

⁷⁹ LEVY, Philip I. *Sanctions on South Africa: What Did They Do?* New Haven, 1999. Dostupno z: http://www.econ.yale.edu/growth_pdf/cdp796.pdf, 8. 5. 2015

⁸⁰ PAUL, Joel Richard. *Economic Sanctions Against South Africa? – Lessons from Rhodesia*. The Fletcher Forum, Harvard Law School, 1979. Dostupno z: http://repository.uchastings.edu/faculty_scholarship/626/, 8. 5. 2015

⁸¹ UN Home Page. *S/RES/554 South Africa*. Rada bezpečnosti OSN, 1984. Dostupno z: [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/554\(1984\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/554(1984)), 8. 5. 2015

sankcí v případě Jihoafrické republiky, však měly větší vliv zejména neefektivita jihoafrického systému, činy soukromých subjektů, kteří z Jihoafrické republiky stáhli své investice, a rozpad Sovětského svazu⁸² než kolektivní akce Rady bezpečnosti OSN.

Vojenské embargo bylo zrušeno v roce 1994 rezolucí Rady bezpečnosti OSN 919 poté, co v Jihoafrické republice proběhly svobodné volby, z nichž vzešel multietnický parlament a Nelson Mandela jako nový prezident.⁸³

V průběhu let a autorizací sankcí Radou bezpečnosti OSN se několikrát uvažovalo i o použití síly dle čl. 42 Charty OSN, jak ukazují záznamy jednání Rady bezpečnosti OSN. V roce 1964 použití síly vůči Jihoafrické republice navrhla Indonésie, a to v podobě blokády, pokud by sankce nebyly dodržovány. Pro svůj návrh však nenašla podporu mezi ostatními členy Rady bezpečnosti OSN.⁸⁴ Další pokus o schválení rezoluce, která autorizovala v případě Jihoafrické republiky použití síly, proběhl v roce 1977. Draft rezoluce byl však vetován Francií, Velkou Británií a USA. Záznamy jednání Rady bezpečnosti OSN ukazují, že i tento návrh byl zcela neprůchodný a neproběhla o něm žádná větší diskuze.⁸⁵

2.2. Jižní Rhodesie

Druhým případem, kdy Rada bezpečnosti OSN použila kolektivní akci k ochraně lidských práv, byl případ Jižní Rhodesie v 60. letech 20. století. Na rozdíl od Jižní Afriky se u Jižní Rhodesie jednalo o situaci ohrožující mír způsobenou jednostranným vyhlášením nezávislosti bílou menšinovou vládou, která odporovala právu národa na sebeurčení.

Jižní Rhodesie byla od roku 1923 samosprávnou královskou kolonií Velké Británie,⁸⁶ jejíž správu zajišťovala dle ústavy bílá menšina, která na začátku 60. let 20. stol. představovala

⁸² LOWENBERG, Anton D. *Why South Africa's Apartheid Economy Failed*. Contemporary Economic Policy, Vol. 15, 1997. Dostupno z: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1465-7287.1997.tb00478.x/abstract>, 8. 5. 2015

⁸³ Stockholm International Peace Research Institute. *UN Arms Embargo on South Africa*. Dostupno z: http://www.sipri.org/databases/embargoes/un_arms_embargoes/south_africa/un-arms-embargo-on-south-africa-pdf/view, 8. 5. 2015

⁸⁴ UN. *Consideration of the Provisions of Chapter VII of the Charter 1964-1965*. Dostupno z: http://www.un.org/en/sc/repertoire/64-65/64-65_11.pdf#page=13, 29. 5. 2015

⁸⁵ UN. *Consideration of the Provisions of Chapter VII of the Charter 1975-1980*. Dostupno z: http://www.un.org/en/sc/repertoire/75-80/75-80_11.pdf#page=4, 29. 5. 2015

⁸⁶ History World. *History of Zimbabwe*. Dostupno z: <http://www.historyworld.net/wrldhis/plaintexthistories.asp?historyid=ad28>, 25.10.2014

z celkového počtu 4 mil. obyvatel cca 6 %.⁸⁷ V éře dekolonizace prosazovala Velká Británie politiku tzv. NIBMAR (No Independence Before Majority African Rule),⁸⁸ tedy podmiňovala nezávislost kolonií požadavkem záruk, že po vyhlášení nezávislosti bude danému území vládnout skutečná většina obyvatel. Toto bylo podporováno (a z velké části i formováno) nároky mezinárodního společenství na zajištění práva národu na sebeurčení a rovnosti práv.⁸⁹ V roce 1960 byla rezolucí Valného shromáždění OSN 1514 přijata Deklarace o poskytnutí nezávislosti koloniálním zemím a národům, která potvrdila právo národa na sebeurčení tak, aby si svobodně vybraly svůj politický status a ekonomické, sociální a kulturní směřování země. Zároveň v Deklaraci uvádí, že „podrobení národů pod cizí nadvládu, dominanci a vykořisťování představuje popření základních lidských práv, je v rozporu s Chartou OSN a je překážkou zajištění světového míru a spolupráce“.⁹⁰

Vnitřním uspořádáním Jižní Rhodesie se Valné shromáždění OSN zabývalo již od roku 1962,⁹¹ kdy odsoudilo již zmiňovanou ústavu z roku 1961 a vyzvalo k uspořádání ústavní konference s účastí všech reprezentantů politických stran. Zároveň ve svých rezolucích vyzvalo Velkou Británii k „rozšíření nezadatelných politických práv, zejména práva volit, na celou populaci teritoria, bez diskriminace“.⁹² I přes tlak mezinárodního společenství se bílá menšina nechtěla vlády v Jižní Rhodesii vzdát a situace gradovala až do roku 1965, kdy Rada bezpečnosti ve své rezoluci podpořila činnost Valného shromáždění a vyzvala státy, aby neakceptovaly jednostranné vyhlášení nezávislosti Jižní Rhodesie.⁹³ Ještě v říjnu 1965 Valné shromáždění „vázně varovalo“ Velkou Británii, že OSN bude čelit jakémukoliv jednostrannému vyhlášení

⁸⁷ Ibid.

⁸⁸ UCDP Conflict Encyclopedia. *Zimbabwe*. Uppsala University. Dostupno z: http://www.ucdp.uu.se/gpdatabase/gpcountry.php?id=173®ionSelect=2-Southern_Africa, 25.10.2014

⁸⁹ McDOUGAL, Myres S. REISMAN, Michael W., *Rhodesia and the United Nations: The Lawfulness of International Concern*. New Haven: Yale Law School Faculty Scholarship Papers, 1968, č. 674. Dostupno z: http://digitalcommons.law.yale.edu/fss_papers/674, 25.10.2014

⁹⁰ UN Home Page. *Declaration on the Granting of Independence to Colonial Countries and Peoples*. The United Nations and Decolonization. Dostupno z: <http://www.un.org/en/decolonization/declaration.shtml>, 25.10.2014

⁹¹ UN Home Page. *Resolutions Adopted by the General Assembly in its 16th session*. Dostupno z: <http://www.un.org/documents/ga/res/16/ares16.htm>, 25.10.2014

⁹² UN Home Page. *1760 (XVII). Question of Southern Rhodesia*. General Assembly – Seventeenth Session, 1962. Dostupno z: [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/1760\(XVII\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/1760(XVII)), 25.10.2014

⁹³ UN Home Page. *S/RES/202 Question concerning the Situation in Southern Rhodesia*. Rada bezpečnosti OSN, 1965. Dostupno z: [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/202\(1965\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/202(1965)), 25.10.2014

nezávislosti,⁹⁴ a opětovně ji vyzvalo k přijetí opatření, která by takovému aktu a pokračující vládě menšiny zabránila, neboť by „nebylo slučitelným s principem rovnosti práv a práva na sebeurčení národa vyhlášených v Chartě OSN a v Deklaraci o poskytnutí nezávislosti koloniálním zemím a národům“.⁹⁵ Valné shromáždění zároveň oficiálně upozornila na napjatost situace, která „ohrožuje mezinárodní mír a bezpečnost,“ a hrozby učiněné tamní vládou.⁹⁶ Při nástupu do úřadu v roce 1964 sice britský premiér Wilson prohlásil, že „vyhlášení nezávislosti by bylo otevřeným činem vzdoru a rebelství a bylo by vlastizradou činit jakékoliv kroky k jeho uznání“, zároveň však jasně naznačil, že ani v případě takovéto události nebudou použity vojenské prostředky k potlačení povstání.⁹⁷ Vláda pod vedením Johna Smithe i přes varování OSN a prohlášení Velké Británie 11. listopadu 1965 vyhlásila jednostranně nezávislost.

Tento akt odsoudilo jak Valné shromáždění OSN, tak Rada bezpečnosti OSN jako „usurpaci moci rasistickou menšinou, která nemá žádnou legitimitu“.⁹⁸ Rada bezpečnosti OSN zároveň vyzvala (*calls on*) státy, aby s Jižní Rhodesií přerušily obchodní styky, včetně embarga na produkty z ropy a zemního plynu.⁹⁹ Rada bezpečnosti OSN vycházela z předpokladu, že by nastalá situace mohla ohrožovat mezinárodní mír a bezpečnost. V roce 1966 uznala, že se tak při snaze prolomit ropné embargo děje,¹⁰⁰ a Velké Británii při konsolidaci rozhodnutí umožnila v případě potřeby použití síly na vynucení ropného embarga (opět použito *calls upon*).¹⁰¹ Ještě toho roku byly Radou bezpečnosti OSN vyhlášeny ekonomické sankce na import/export určitého zboží do Jižní Rhodesie, a to rezolucí 232 z 16. prosince 1966, kterou zároveň Rada bezpečnosti OSN potvrzuje (*reaffirms*) nezcizitelná práva lidu Jižní Rhodesie na svobodu a nezávislost v souladu s Deklarací o poskytnutí nezávislosti koloniálním zemím a národům a uznává (*recognizes*) legitimitu jejich boje na zajištění výkonu těchto práv, jak je uvedeno v Chartě

⁹⁴ UN Home Page. 2022 (XX). *Question of Southern Rhodesia*. General Assembly – Twentieth Session, 1965. Dostupno z: [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/2022\(XX\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/2022(XX)), 25.10.2014

⁹⁵ UN Home Page. 2012 (XX). *Question of Southern Rhodesia*. General Assembly – Twentieth Session, 1965. Dostupno z: [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/2012\(XX\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/2012(XX)), 25.10.2014

⁹⁶ UN Home Page. 2022 (XX). *Question of Southern Rhodesia*. op. cit.

⁹⁷ NYERERE, John K., *Rhodesia Case for Action*. Addis Abbeba: Organizace africké jednoty, 1966.

⁹⁸ UN Home Page. *S/RES/217 Resolution 217 (1965) of 20 November 1965*. Rada bezpečnosti OSN, 1965. Dostupno z: [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/217\(1965\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/217(1965)), 25.10.2014

⁹⁹ Ibid.

¹⁰⁰ McDOUGAL, Myres S. REISMAN, Michael W. op. cit.

¹⁰¹ UN Home Page. *S/RES/221 Question concerning the Situation in Southern Rhodesia*. Rada bezpečnosti OSN, 1966. Dostupno z: [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/221\(1966\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/221(1966)), 25.10.2014

OSN.¹⁰² V rámci této rezoluce Rada bezpečnosti OSN zopakovala stanovení (*determines*) situace jako mír a bezpečnost ohrožující a zároveň rozhodla (*decides*), že všechny členské státy mají povinnost stanovené sankce dodržovat podle článku 25 Charty OSN.

Vzhledem k tomu, že byl tento mechanismus použit poprvé, neobešel se bez problémů. Ne všechny státy sankce dodržovaly a Jižní Rhodesie si byla schopna najít alternativní obchodní cesty. I proto byly sankce ze strany OSN v roce 1968 rezolucí 253¹⁰³ přitvrzeny a bylo vyhlášeno plošné hospodářské embargo na veškerý export a import z/do Jižní Rhodesie. Ani toto obecné embargo však nebylo zcela úspěšné, zejména Jihoafrická republika a Portugalsko s Jižní Rhodesií stále obchodovaly, proto Rada bezpečnosti OSN přistoupila k rozhodnutí (*decides*) „přerušit s Jižní Rhodesií veškeré diplomatické, obchodní, vojenské a jiné styky, aby bylo dosaženo ukončení rebelie“.¹⁰⁴

Již při vyhlášení sankcí se našli jejich odpůrci, kteří napadali jejich legitimitu. Dle jejich názoru neporušila Jižní Rhodesie žádné mezinárodněprávní závazky, které by mohly vést k zásahům ze strany OSN – nebyl zde žádný element agrese, ani nedošlo k překročení hranic, veškerý „problém“ se odehrával pouze na území Jižní Rhodesie jako vnitřní změna systému.¹⁰⁵ Jednostranné vyhlášení nezávislosti Smithova režimu a vláda bílé menšiny, která nebyla zvolena v řádných volbách, však porušovala právo na sebeurčení národa ustanovené v Deklaraci o poskytnutí nezávislosti koloniálním zemím a národům.¹⁰⁶ Valné shromáždění OSN v rezoluci 1747 odsoudilo (*deploring*) upírání rovných politických práv a svobod drtivé většině obyvatelstva Jižní Rhodesie.¹⁰⁷ To, že Rada bezpečnosti OSN uznala danou situaci za ohrožující mezinárodní mír a bezpečnost, bylo v souladu s Chartou OSN s čl. 24 odst. 1, kterým jí členské státy svěřují základní odpovědnost za udržování mezinárodního míru a bezpečnosti, a čl. 39, který Radě bezpečnosti OSN nechává volnost rozhodnout, kdy došlo k ohrožení míru, porušení

¹⁰² UN Home Page. *S/RES/232 Question concerning the Situation in Southern Rhodesia*. Rada bezpečnosti OSN, 1966. Dostupno z: [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/232\(1966\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/232(1966)), 25.10.2014

¹⁰³ UN Home Page. *S/RES/253 Question concerning the Situation in Southern Rhodesia*. Rada bezpečnosti OSN, 1968. Dostupno z: [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/253\(1968\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/253(1968)), 25.10.2014

¹⁰⁴ UN Home Page. *S/RES/277 Question concerning the Situation in Southern Rhodesia*. Rada bezpečnosti OSN, 1970. Dostupno z: [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/277\(1970\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/277(1970)), 25.10.2014

¹⁰⁵ McDOUGAL, Myres S. REISMAN, Michael W. op. cit.

¹⁰⁶ Přestože deklarace Valného shromáždění nejsou právně vynutitelné, je kladen velký důraz na jejich dodržování.

¹⁰⁷ UN. *1747 (XVI.) The Question of Southern Rhodesia*. Dostupno z: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/199/25/IMG/NR019925.pdf?OpenElement>, 29. 5. 2015

míru nebo útočnému činu.¹⁰⁸ Rada bezpečnosti OSN také sama ze své pravomoci může určit či doporučit potřebná opatření k udržení či obnovení míru.¹⁰⁹ Navíc Charta OSN nikde neuvádí porušení mezinárodního práva jako podmínku pro ohrožování míru a bezpečnosti.¹¹⁰

Vzhledem k situaci při dekolonizaci bylo rozumné rozhodnout po jednotném vyhlášení nezávislosti o odsouzení režimu a potrestání tohoto činu jako ohrožení míru než čekat na vyhocení situace, které by při nečinnosti a tiché podpoře vládnoucí menšiny mohlo velice rychle vyeskalovat do občanské války či mezinárodního konfliktu. Od konce druhé světové války státy stále více rozpoznávaly velice úzkou provázanost mezi dodržováním alespoň minimálního standardu ochrany lidských práv a udržením mezinárodního míru a bezpečnosti.¹¹¹

Situace v Jižní Rhodesii se změnila až na konci 70. let 20. stol., kdy při konferenci v Londýně bylo dosaženo shody ohledně dalšího směřování země, nyní již svobodného Zimbabwe, na základě vlády skutečné většiny obyvatel a následném vyhlášení voleb v roce 1980.¹¹² Ekonomické sankce vůči Jižní Rhodesii byly zrušeny rezolucí Rady bezpečnosti 460 ze dne 21. prosince 1979.¹¹³

Mezi lety 1945 a 1990 byly intervence ve vnitřních otázkách jiných států limitovány kvůli obavám z ideologických střetů.¹¹⁴ Státní suverenita byla v průběhu studené války vnímána jako záruka mezinárodního pořádku a i díky rozložení sil a složení Rady bezpečnosti OSN nebylo možné z humanitárních důvodů zasahovat.

¹⁰⁸ UN Doc. *Charta OSN*. op. cit.

¹⁰⁹ *Ibid.*

¹¹⁰ McDOUGAL, Myres S. REISMAN, Michael W. op. cit.

¹¹¹ *Ibid.*

¹¹² History World. *History of Zimbabwe.*, op.cit., 25.10.2014

¹¹³ UN Home Page. *S/RES/460 Question concerning the Situation in Southern Rhodesia*. Rada bezpečnosti OSN, 1979. Dostupno z: [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/460\(1979\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/460(1979)), 25.10.2014

¹¹⁴ WEISS, Thomas, FORSYTHE, David, COATE, Roger, PEASE, Kelly-Kate. *The United Nations and Changing World Politics*. 7. vyd. Boulder: Westview Press, 2014, str. 36. Dostupno z: https://books.google.cz/books?id=-ecCEXUskmkC&printsec=frontcover&dq=the+united+nations+and+changing+world+politics+thomas+g+weiss&hl=en&sa=X&ei=DBD7VPSsNInbUe_7gIgO&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false, 1.3.2015

3. Vývoj koncepcí na ochranu lidských práv v 90. letech 20. století

3.1. Změny ve světovém systému na počátku 90. let

Konec bipolárního rozložení světa a zvyšující se vzájemná závislost jednotlivých států ovlivnila i vnímání mezinárodní bezpečnosti, humanitárních krizí a nutnosti jejich řešení. To, co bylo dříve považováno za interní problém jednoho státu, se často stalo destabilizačním prvkem pro celý region, který následně ovlivnil i strategické zájmy dalších států.¹¹⁵ Mezinárodní bezpečnost, která do té doby byla vnímána v mezích státní suverenity a teritoriální integrity, byla rozšířena o ekonomické a sociální dimenze.¹¹⁶ Se změnou systému nastal i posun ve vnímání lidských práv, která začala nabývat na významu. Mezinárodní společenství se stále častěji začalo obracet i k etickým a normativním konceptům před striktním uplatňováním mezinárodněprávních norem, které jsou často vnímány jako příliš svazující. Rozšiřování demokracie po pádu železné opony dalo prostor pro rozvoj hnutí za lidská práva a vznik konceptu lidské bezpečnosti, který bude rozveden v další podkapitole. K rozvoji myšlenkových proudů, které se hlásí ke kosmopolitnosti lidských práv, pomohl i rozvoj evropské integrace, která se k myšlence ochrany lidských práv hlásí a která pomohla i ke zviditelnění mezinárodních aktérů, např. i OSN.¹¹⁷ V této době také dochází k tomu, že některá lidská práva mohou být nyní, s ohledem na praxi států, považována za obyčejové normy mezinárodního práva. Mezi tyto patří zejména zákaz mučení, genocidy a otroctví a princip nediskriminace.¹¹⁸

Po konci studené války v 90. letech 20. století se změnil i charakter konfliktů – přibýlo vnitrostátních konfliktů, které byly překvapivě brutální, a stále více obětí bylo zejména z řad civilistů. Míra násilí proti nim a porušování mezinárodních úmluv o lidských právech šokovaly mezinárodní společenství a vyvolávaly pobouření veřejnosti.¹¹⁹ Díky rostoucí vzájemné

¹¹⁵ MERTUS, Julia. *Reconsidering the Legality of Humanitarian Intervention: Lessons from Kosovo*. William and Mary Law Review. Vol. 41 Issue 5, 2000, str. 1746. Dostupno z: <http://scholarship.law.wm.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1537&context=wmlr>, 1. 3. 2015

¹¹⁶ TOW, William, THOMAS, Nicholas. *The Utility of Human Security: Sovereignty and Humanitarian Intervention*. Security Dialogue. Vol. 33, 2002, str. 177-192. Dostupno z: <http://sdi.sagepub.com/content/33/2/177.short?rss=1&ssource=mfr>, 1. 3. 2015

¹¹⁷ HEHIR, Aidan. *Humanitarian Intervention: An Introduction*. New York: Palgrave Macmillan, 2010, str. 110

¹¹⁸ SHAW, Malcolm N. *International Law*, Cambridge: Cambridge University Press, 6. vyd., 2008.

¹¹⁹ WEISS, Thomas. *Researching Humanitarian Intervention: Some Lessons*. Journal of Peace Research, Vol. 38, 2001, str. 420

závislosti důsledkem globalizace a rozvoje vzájemného obchodu došlo i ke změně strategických zájmů a oblastí – s rozpadem bipolárního světa zmizely i jasně definované hranice strategických zájmů a oblastí, a státy tak mohly zasahovat i v oblastech, které byly dříve ve sféře vlivu jiné mocnosti, bez jasně definovaných strategických zájmů v oblasti a s nižšími náklady než dříve.

3.2. Rozvoj ochrany lidských práv a změna vnímání státní suverenity

Jak již bylo zmíněné výše, po konci studené války dochází k posunu ve vnímání mezinárodní bezpečnosti a rozvoji ochrany lidských práv. Se změnou politického prostředí v mezinárodním společenství byla umožněna širší spolupráce v oblasti rozvoje, zahraniční politiky a mezi obrannými uskupeními jednotlivých států.¹²⁰

Jedním z konceptů, který se vymezuje proti tradičně vnímané bezpečnosti státu, je koncept lidské bezpečnosti. Ten zahrnuje dvě základní myšlenky: ochrana jedinců je strategickou záležitostí pro zajištění národní i mezinárodní bezpečnosti a podmínky bezpečného rozvoje nejsou již spojeny pouze s tradičními otázkami obrany a funkčního právního systému, ale s celkovým politickým, ekonomickým a sociálním rozvojem, který zajistí svobodu od strachu a potřeb. Dle Amartya Sen má koncept čtyři základní elementy:¹²¹

- Jasně zaměření na individuální životy (oproti zaměření se na státní bezpečnost);
- Uznání role společnosti a společenských vazeb ve vytváření bezpečnějšího prostředí pro jednotlivce;
- Odůvodněná koncentrace na rizika, která bezprostředně ohrožují životy a lidskou důstojnost;
- Volba zdůrazňovat základní lidská práva.

Jedná se o koncept, který vnímá otázky lidských práv v celosvětovém měřítku jako záležitost celé komunity a ne jednotlivých zemí. Proto i na jejich dodržování má dohlížet mezinárodní společenství a zasáhnout v případě nutnosti, kdy stát není schopen zajistit bezpečnost jedinců.

¹²⁰ HUSSEIN, Karim, GNISCI, Donata, WANJIRU, Julia. *Security and Human Security: An Overview of Concepts and Initiatives. What Implications for West Africa?* OECD, 2004. Dostupno z: <http://www.oecd.org/swac/publications/38826090.pdf>, 1.3.2015

¹²¹ HUSSEIN, Karim, GNISCI, Donata, WANJIRU, Julia. op.cit. 1.3.2015

Větší propojení bezpečnostních a humanitárních otázek umožnilo i Radě bezpečnosti OSN, která se díky pádu bipolárního rozložení světa stala akceschopnější a aktivnější, šířeji určit, kdy došlo dle čl. 39 Charty OSN k ohrožení nebo porušení mezinárodního míru a bezpečnosti, a to i v případě, že se konflikt odehrával pouze na území jednoho státu a zásah by mohl být vnímán jako porušení principu neintervence. Někteří zastánci konceptu lidské bezpečnosti však humanitární intervence nevnímají jako jeho porušení, ale naopak jako jeho ochranu, neboť tento princip je ve své podstatě zaměřen na ochranu jedince.¹²² Ze strany Rady bezpečnosti OSN docházelo v 90. letech k rozšíření výkladu jejích pravomocí zakotvených v kapitole VII Charty OSN o záležitosti, které byly v rámci bipolárního rozdělení světa vnímány jako záležitosti jednotlivých států. Tato praxe byla zejména podporována západními státy, které u Rady bezpečnosti OSN hledaly legitimitu svých intervencí na ochranu civilistů, např. na Balkáně či v Somálsku, a to v naprostém kontrastu s obdobím studené války, kdy humanitární požadavky neopravňovaly ostatní státy k použití síly.¹²³ Otázkou zůstává, zda západní státy touto praxí úspěšně prosadily novou normu mezinárodního práva, kdy humanitární důvody legalizují použití síly v mezinárodním prostředí. Wheeler ve své esejí dochází k závěru, že rozhodnutí Rady bezpečnosti OSN v 90. letech 20. století tuto domněnku potvrzují. Přestože členové Rady bezpečnosti OSN ostře chrání princip neintervence, i ty největší nezápadní státy se v případech genocidy a extrémních humanitárních krizí cítí normou vázání a takovýmto intervencím se přímo nesnaží oponovat a neblokují přijetí rezolucí Rady bezpečnosti OSN, které zakládají mandáty pro intervence.¹²⁴

V roce 1991 Rada bezpečnosti OSN vyhodnotila vnitrostátní humanitární krizi jako situaci „ohrožující mír a bezpečnost (v regionu),“ kdy tak označila represi Kurdů a Šítů v Iráku.¹²⁵ To bylo poprvé od situace v Jižní Rhodesii a Jihoafrické republice, kdy Rada bezpečnosti OSN uznala, že vnitrostátní situace by mohla mít důsledky přesahující hranice států a ohrozit mezinárodní mír a bezpečnost. Precedent, který by tato rezoluce pro legitimitu humanitárních intervencí mohla představovat, je však limitován tím, že rezoluce nebyla přijata

¹²² HEHIR, Aidan, op. cit. str. 110

¹²³ WHEELER, Nicholas. *The Humanitarian Responsibilities of Sovereignty: Explaining the Development of a New Norm of Military Intervention for Humanitarian Purposes in International Society. Humanitarian Intervention and International Relations*. 7. vyd. New York: Oxford University Press, 2004, str. 29 - 51

¹²⁴ Ibid.

¹²⁵ UN Home Page. *S/RES/688 Iraq*. Dostupno z: <http://fas.org/news/un/iraq/sres/sres0688.htm>, 1. 3. 2015

s donucovacími opatřeními v rámci kapitoly VII Charty OSN a že by nebyla vůbec přijata, pokud by byla obhajována pouze humanitárními důvody. Následný vojenský zásah a vytvoření bezpečných přístavů pod záštitou USA, Velké Británie, Francie a Nizozemska však již byly vedeny zejména z humanitárních důvodů v souladu s čl. 6 výše zmiňované rezoluce, který „apeluje na všechny členské státy a humanitární organizace, aby přispěly k (těmto) humanitárním snahám o pomoc“.¹²⁶ Dle Skinnera se státy, pokud dochází k vytváření nové normy, snaží své chování prezentovat kompatibilně s existujícími důvody, které takové chování legitimizují. V tomto případě však západní státy skrze své chování důvody opravňující použití síly posunuly – tu je dle takového výkladu možné použít i tehdy, pokud se tak děje k prosazení existující rezoluce Rady bezpečnosti OSN, která požaduje dodržování lidských práv.¹²⁷

Se závěrem Wheelera lze souhlasit. Přestože Charta OSN v čl. 2 odst. 4 zakazuje hrozbu silou či použití síly proti územní celistvosti nebo politické nezávislosti státu způsobem neslučitelným s cíli OSN, dle čl. 24 odst. 1 je Radě bezpečnosti OSN svěřena základní odpovědnost za udržování mezinárodního míru a bezpečnosti a státy mají rozhodnutí Rady bezpečnosti OSN provést (čl. 25 Charty OSN). A ačkoli nejsou lidská práva v souvislosti s pravomocemi Rady bezpečnosti OSN v Chartě OSN vysloveně zmiňována, je to právě Rada bezpečnosti OSN, která rozhoduje, kdy a z jakých důvodů došlo k ohrožení či porušení mezinárodního míru a bezpečnosti.¹²⁸ Rada bezpečnosti OSN v rezoluci 688 odsoudila (*condemns*) útlak iráckého civilního obyvatelstva, včetně Kurdy osídlených částí, a označila jeho následky za ohrožující mír a bezpečnost v regionu.¹²⁹

3.3. Odpovědnost za ochranu

Vedle koncepce lidské bezpečnosti se začal koncem tisíciletí vyvíjet i koncept odpovědnosti za ochranu, který byl následně přijat i Světovým summitem OSN. Odpovědnost za ochranu umožňuje ve specifických případech autorizovat kolektivní akci Rady bezpečnosti OSN z důvodu porušení lidských práv. Vzhledem k dosavadnímu vývoji je tento koncept rozebrán podrobněji, přestože jej v současné situaci nelze vztáhnout na všechny situace porušení lidských

¹²⁶ WHEELER, Nicholas. op. cit.

¹²⁷ WHEELER, Nicholas. op. cit.

¹²⁸ UN. *Charta OSN*. op. cit.

¹²⁹ UN Home Page. *S/RES/688 Iraq*. op. cit.

práv. S ohledem na dosavadní vývoj v rozšiřování situací, kdy je možné porušování lidských práv definovat jako situaci ohrožující či porušující mezinárodní mír a bezpečnost, lze předpokládat, že se do budoucna rozšíří používání východisek odpovědnosti za ochranu k řešení dalších situací, které současný výčet nezahrnuje.

3.3.1. Vývoj konceptu odpovědnost za ochranu

Již bylo nastíněno, že v 90. letech 20. století došlo k nárůstu zájmu mezinárodního společenství v otázkách porušování lidských práv, a to i v oblastech, kde dané státy neměly své strategické zájmy. Konec studené války, i přes zvýšenou akceschopnost Rady bezpečnosti OSN, neznamenal vyřešení dřívějších problémů a kritizované nefunkčnosti. Ukázalo se, že existují další faktory, které je při rozhodnutích Rady bezpečnosti OSN nutno brát v úvahu, jako byla např. lhostejnost velmocí k dění v dané zemi v případě Rwandy a jejich neochota zasáhnout.

Současně však v dané době docházelo i k ideovému posunu. Období 90. let vytvořilo na mezinárodní scéně podmínky pro znovuotevření debaty o vztahu suverenity a lidských práv a o možnosti humanitární intervence.¹³⁰ Jedním z nových konceptů byla již v druhé kapitole zmiňovaná lidská bezpečnost, která je dle Garetha Evanse, spoluautora odpovědnosti za ochranu, příliš široká na to, aby z ní bylo možné odvodit jakákoliv řešení. Jasně je pouze to, co se následně stalo centrálním právě pro odpovědnost za ochranu - na všechny otázky je nutné se dívat z pohledu „lidé na prvním místě“ (people first).¹³¹ Dle Veroniky Bílkové se však tvůrci lidskou bezpečností inspirovali ve více ohledech, např. u vědomí vzájemné propojenosti bezpečnosti a rozvoje, důrazu na prevenci rizik či preferenci nevojenského řešení konfliktů.¹³²

Dalším konceptem, který se rozvinul v 90. letech, je suverenity jako odpovědnost (sovereignty as responsibility), jež se dle Garetha Evanse stala „hlavním konceptuálním podkladem normy odpovědnost za ochranu“.¹³³ Proces globalizace, snahy o rozšiřování demokracie a podpora lidských práv a rozvoj integračních uskupení po celém světě rozvířily

¹³⁰ BÍLKOVÁ, Veronika. *Odpovědnost za ochranu (R2P). Nová naděje, nebo staré pokrytectví?*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2010.

¹³¹ EVANS, Gareth. *Responsibility to Protect: Ending Mass Atrocity Crimes Once and for All*. Washington, D. C.: Brookings Institution Press, 2008. Dostupno z: <http://site.ebrary.com/lib/cuni/reader.action?docID=10338435&ppg=50>, 11. 5. 2015

¹³² BÍLKOVÁ, Veronika. op. cit.

¹³³ Ibid.

debatu o vnímání státní suverenity. Již v roce 1991, při společné vojenské intervenci USA, Velké Británie, Francie a Nizozemska k vynucení rezoluce 688 Rady bezpečnosti OSN týkající se represe Kurdů a Šítů, západní státy tvrdily, že jejich přítomnost v Iráku není porušením státní suverenity, přestože nebyly na iráckém území na žádost tamní vlády. Západní mocnosti tak implicitně tvrdily, že princip neintervence není nedotknutelný, pokud by vládám dovozoval masivně porušovat lidská práva na svém území.¹³⁴ Generální tajemník OSN Butrus-Ghali v Agendě pro mír v roce 1992 prohlásil, že „doba absolutní suverenity ... minula, její teorie nikdy neodpovídala realitě“.¹³⁵

Koncept suverenity jako odpovědnosti s sebou přinesl nový pohled na nahlížení na princip státní suverenity. Dle tohoto konceptu je přímo povinností, ne pouhou možností, mezinárodního společenství zasáhnout, pokud se státy ve svých vnitřních záležitostech nechovají podle mezinárodně uznávaných standardů.¹³⁶ Jedná se o posun ve vnímání vestfálské suverenity, která byla založena na třech aspektech: teritoriu státu, obyvatelstvu a vládou nad nimi. Přibyl čtvrtý princip: odpovědnost státu za ochranu obyvatelstva a jeho práv. Pokud stát nectí práva svých občanů a nejedná v jejich zájmu, ztratil legitimitu a nelze se tedy odvolat na ochranu v rámci státní suverenity.¹³⁷ Přestože státní suverenity zůstává významnou institucí, její aspekty se proměňují, právě díky většímu důrazu na lidská práva a jejich ochranu. S rostoucím významem lidských práv klesá hodnota připisovaná plně nezávislému státu.¹³⁸ Autor konceptu Francis Deng, jihosúdanský diplomat a dřívější Zvláštní zástupce generálního tajemníka OSN pro vnitřně přesídlené osoby, definoval koncept následovně: „Esencí suverenity v dnešní době není pouze ochrana proti vnější hrozbě – je to především záležitost odpovědnosti států za blaho svých obyvatel a vzájemné asistence“.¹³⁹

K problematice suverenity se také vyjádřil generální tajemník OSN Kofi Annan ve své Zprávě tisíciletí (Millennium Report of the Secretary-General), kdy formuloval následující: „Chápu, že princip suverenity a neintervence chrání malé a slabé státy. Ale ... pokud je

¹³⁴ WHEELER, Nicholas. op. cit.

¹³⁵ UN. *Agenda for Peace*. op. cit.

¹³⁶ ETZIONI, Amitai. *Sovereignty as Responsibility*. Foreign Policy Research Institute, 2005. Dostupno z: <http://www.gwu.edu/~ccps/etzioni/documents/A347a-SovereigntyasResponsibility-orbis.pdf>, 1. 3. 2015

¹³⁷ WEISS, Thomas. op. cit.

¹³⁸ FORSYTHE, David. *Human Rights in International Relations*. 1. vyd. Cambridge: Cambridge University Press, 2000, kap. 3

¹³⁹ EVANS, Gareth. op. cit. str. 37

humanitární intervence opravdu neakceptovatelný útok na suverenitu, jak bychom měly reagovat na další Rwandu či Srebrenici, na hrubé a systematické porušování lidských práv, které uráží každé pravidlo naší lidskosti?¹⁴⁰ Kofi Annan ve svých dalších vystoupeních uznává význam suverenity, zejména pro malé a slabé státy, které chrání před zásahy velmocí, nicméně tvrdí, že je v dnešní době nutné reflektovat její redefinici a dvě úzce vzájemně propojené dimenze: dimenzi státní suverenity a dimenzi individuální suverenity odvozené od individuální svobody a lidských práv každého jednotlivce. Skutečnost, že „na státní hranice nelze nadále pohlížet jako na nepropustnou ochranu pro válečné zločince či masové vrahy“,¹⁴¹ umožňuje mezinárodnímu společenství přiměřeně reagovat i na humanitární krize, byť mohou mít čistě vnitrostátní povahu.¹⁴²

Teorie suverenity jako odpovědnosti byla dále rozvedena v roce 2004 ve zprávě Vysokého panelu generálního tajemníka OSN o hrozbách, výzvách a změně Bezpečnější svět: Naše společná odpovědnost,¹⁴³ který tuto teorii potvrdil a dále rozšířil o druhou povinnost, povinnost předcházet a bránit hrozbám. Tato nová formulace suverenity jako odpovědnosti činí suverenitu podmíněnou – státy již nejsou vnímány jako čistě nezávislé subjekty, které se mohou chovat dle vlastního uvážení, ale jako subjekty, od kterých se očekává dodržování norem mezinárodního společenství. Norem, jež se stále vyvíjejí, pokud jde o to, co je legitimní.¹⁴⁴

3.3.2. Obsah konceptu odpovědnost za ochranu

Koncept odpovědnost za ochranu byl poprvé definován ve zprávě Mezinárodní komise pro intervenci a státní suverenitu (International Commission on Intervention and State Sovereignty, ICISS) v roce 2001.¹⁴⁵ ICISS byla zřízena Kanadou v roce 2000 a měla zodpovědět otázku „práva humanitární intervence“ – tedy kdy, a zda vůbec, je pro státy vhodné použít donucovací prostředky – zejména vojenské – za účelem ochrany ohrožených lidí v daném

¹⁴⁰ UN. *We the Peoples The Role of the United Nations in the 21st Century (Millenium Report of the Secretary-General)*. New York, 2000. Dostupno z: http://www.un.org/en/events/pastevents/we_the_peoples.shtml, 11. 5. 2015

¹⁴¹ UN. *We the Peoples The Role of the United Nations in the 21st Century (Millenium Report of the Secretary-General)*. op. cit.

¹⁴² BÍLKOVÁ, Veronika. op. cit.

¹⁴³ UN. *A More Secured World: Our Shared Responsibility*. op. cit.

¹⁴⁴ ETZIONI, Amitai. op. cit. 1. 3. 2015

¹⁴⁵ ICISS, *Responsibility to Protect*. Ottawa, 2001. Dostupno z: <http://responsibilitytoprotect.org/ICISS%20Report.pdf>, 11. 5. 2015

státě“.¹⁴⁶ Hlavním tématem práce, která byla členy ICISS schválena jednomyslně, se stala idea odpovědnosti za ochranu. Idea, že stát má odpovědnost za ochranu svých obyvatel od odvrátitelné katastrofy – od masového vyvraždění a znásilňování, od hladomoru – ale pokud stát není ochoten nebo schopen těmto závazkům dostát, je toto odpovědností mezinárodního společenství.¹⁴⁷

Koncept od té doby prošel značným vývojem, v jehož důsledku se navrhovaná podoba z roku 2001 výrazně liší od té schválené z roku 2005. Hlavními milníky ve vývoji konceptu se staly tři zprávy: již zmiňovaná zpráva ICISS Odpovědnost za ochranu (Responsibility to Protect), zpráva generálního tajemníka OSN Kofi Annana Ve větší svobodě: směrem k rozvoji, bezpečnosti a lidským právům pro všechny a Závěrečný dokument Světového summitu OSN, který koncept odpovědnost za ochranu přijal.¹⁴⁸

Odpovědnost za ochranu dle Zprávy ICISS stojí na třech hlavních pilířích, které obsahují kvantum činností prováděných primárně státem a až sekundárně mezinárodním společenstvím:

- Odpovědnost zabránit (responsibility to prevent) – zaměřit se na počáteční a další příčiny vnitřních konfliktů a krizí, které ohrožují obyvatelstvo;
- Odpovědnost reagovat (responsibility to react) – reakce na situace humanitární potřeby odpovídajícími prostředky, které mohou zahrnovat donucovací opatření jako sankce či mezinárodní soudy, v extrémním případě i použití síly;
- Odpovědnost obnovit (responsibility to rebuild) – poskytnout, zvláště po provedení vojenské intervence, řádnou asistenci s obnovou, rekonstrukcí a smiřováním, včetně zohlednění příčin újmy, kterou měla intervence zastavit.¹⁴⁹

Tři pilíře si jsou rovnocenné, svou povahou se proto odpovědnost za ochranu liší od humanitární intervence, která zahrnuje pouze použití ozbrojené síly. Tím opomíjí širokou škálu preventivních, mediačních a dalších opatření centrálních pro odpovědnost za ochranu. Zároveň

¹⁴⁶ ICISS. *Responsibility to Protect*. op. cit.

¹⁴⁷ Ibid.

¹⁴⁸ BÍLKOVÁ, Veronika. op. cit.

¹⁴⁹ ICISS. *Responsibility to Protect*. op. cit.

však, na rozdíl od úžeji zaměřené humanitární intervence, si odpovědnosti za ochranu klade za cíl předcházet rozsáhlým utrpením.¹⁵⁰

Tato struktura se však liší od té, která byla mezinárodním společenstvím schválena v Závěrečném dokumentu. Čl. 138 a 139 Závěrečného dokumentu Světového summitu, jež jsou výslednou podobou odpovědnosti za ochranu, uvádí, že „každý stát má odpovědnost za ochranu svého obyvatelstva před genocidou, válečnými zločiny, etnickými čistkami a zločiny proti lidskosti. Tato odpovědnost zahrnuje i předcházení takovýmto zločinům“.¹⁵¹ Dále uvádí, že mezinárodní společenství má státům asistovat v plnění této primární povinnosti, a to diplomatickými, humanitárními a jinými mírovými prostředky.¹⁵² Pokud stát neochrání své obyvatele před výše zmiňovanými zločiny, může mezinárodní společenství, skrze Radu bezpečnosti OSN, zasáhnout. Původní sféra aplikace odpovědnosti za ochranu navrhovaná zprávou ICISS měla zahrnovat „skutečnou či bezprostředně hrozící ztrátu životů“, v Závěrečném dokumentu tak došlo ke zmírnění standardu přechodu odpovědnosti za ochranu z „neochoty nebo neschopnosti odvrátit či zastavit válečné zločiny“ ke „zjevnému selhání státu“.¹⁵³ Závěrečný dokument potvrdil myšlenku, která se prosazovala od 90. let 20. století, a to že situace nemusí přesáhnout hranice států, aby znamenala porušení nebo ohrožení mezinárodního míru nebo bezpečnosti. Potvrdil roli Rady bezpečnosti OSN při reakcích na rozsáhlé porušování lidských práv uvnitř států – suverenita již není bariérou, která by státy ochránila před reakcí mezinárodního společenství. Primární povinnost států chránit své obyvatelstvo před výše uvedenými zločiny je stanovena bez ohledu na to, zda situace ohrožuje další státy, a její porušení může být Radou bezpečnosti OSN vyhodnoceno jako ohrožení či porušení mezinárodního míru a bezpečnosti.

I Závěrečný dokument potvrdil, že pokud by (v krajním případě) mělo dojít k autorizaci užití síly, mělo by to být pouze s mandátem Rady bezpečnosti OSN. ICISS ve své Zprávě považoval Radu bezpečnosti OSN za oprávněnou autoritu a stanovil kritéria pro použití síly,

¹⁵⁰ ADAMS, Simon. *Libya and the Responsibility to Protect*. New York: Global Center for the Responsibility to Protect Occasional Paper Series, 2012. Dostupno z: <http://www.globalr2p.org/media/files/libyaandr2poccasionalpaper-1.pdf>, 11. 5. 2015

¹⁵¹ UN. *60/1. 2005 World Summit Outcome*. New York, 2005. Dostupno z: <http://www.un.org/womenwatch/ods/A-RES-60-1-E.pdf>, 11. 5. 2015

¹⁵² Ibid.

¹⁵³ BÍLKOVÁ, Veronika. op. cit.

kteřá nebyla v Závěrečném dokumentu reflektována. Zde jsou kritéria uváděna pro ilustraci, neboť dobře shrnují aspekty, které by kolektivní akce Rady bezpečnosti OSN měly splňovat a které by měly být brány v potaz při rozhodování o autorizaci akce dle čl. 41 a 42 Charty OSN. Kritéria dle ICISS byla rozdělena do dvou kategorií – na spravedlivý důvod a princip opatrnosti. Spravedlivý důvod poskytuje pouze hrozba nebo realizace vážné a nenapravitelné újmy lidským bytostem, která zahrnuje rozsáhlé ztráty na životě nebo rozsáhlé etnické čistky. Principy opatrnosti ICISS uvádí čtyři:¹⁵⁴

- Správný úmysl;
- Vyčerpání jiných prostředků;
- Přiměřenost použitých prostředků;
- Rozumné vyhlídky na úspěch.

Přehledné shrnutí těchto kritérií lze nalézt v knize Veroniky Bílkové:

„Správný úmysl znamená, že zásah má primárně, nikoli nutně výlučně, humanitární motivaci, tj. jeho hlavním, ne nutně jediným cílem je odvrátit nebo ukončit rozsáhlá porušování lidských práv. Vyčerpání jiných prostředků vyžaduje, aby nasazení ozbrojené síly následovalo až poté, kdy se jiné dostupné prostředky neosvědčí nebo se předem jeví jako nevyužitelné. Přiměřenost se vztahuje na rozsah, trvání a intenzitu zásahu, jež by neměly být větší, než vyžadují okolnosti. Rozumné vyhlídky na úspěch existují tehdy, pokud lze očekávat, že zásah povede k cíli, který byl pro něj stanoven, a nezpůsobí přitom více zla, než kolik jej může reálně potlačit“.¹⁵⁵

V původní Zprávě ICISS byl obsažen i návrh na úpravu rozhodování Rady bezpečnosti OSN, připravenosti reagovat na humanitární krize a omezení práva veta v takových případech, který se v Závěrečném dokumentu také neobjevil.

Závěrečný dokument neuvádí, zda se ze strany OSN jedná o novou právní normu či politický nebo morální závazek. Předchozí dokumenty mluvily o „řídícím principu“ (guiding principle)¹⁵⁶ a „rodící se normě“ (emerging norm).¹⁵⁷ Veronika Bílková uvádí, že stejně jako jsou

¹⁵⁴ Ibid.

¹⁵⁵ BÍLKOVÁ, Veronika. op. cit. str. 37

¹⁵⁶ ICISS. *Responsibility to Protect*. op. cit.

mezi s sebou v této otázce rozděleny státy, stejně jsou rozděleni i odborníci na mezinárodní vztahy a mezinárodní právo. Někteří optimisticky věří, že nová norma vzniká nebo již vznikla, jiní se vyjadřují opatrněji a zdůrazňují, že na závěry je příliš brzy.¹⁵⁸

3.3.3. Odpovědnost za ochranu a Rada bezpečnosti OSN

Již bylo zmíněno, že ICISS jako oprávněnou autoritu pro autorizaci akcí jednoznačně určilo Radu bezpečnosti OSN. „Rodící se normu“ podpořil i Panel na vysoké úrovni pro hrozby, výzvy a změnu ve zprávě *Bezpečnější svět: naše společná odpovědnost*.¹⁵⁹ Panel také podpořil ICISS s tím, že „principy kolektivní bezpečnosti vyžadují, aby určitá část odpovědnosti byla převzata mezinárodním společenstvím“ a že události po skončení studené války přispěly k přesvědčení Rady bezpečnosti OSN a zbytku mezinárodního společenství, že autorizace misí na ochranu obyvatelstva je v pravomoci Rady bezpečnosti OSN. V čl. 203 zmiňovaného dokumentu Panel říká:

„Podporujeme vznikající normu, dle které existuje kolektivní odpovědnost za ochranu, kterou vykonává Rada bezpečnosti OSN, v krajním případě i skrze vojenské intervence, v případě genocidy, rozsáhlého vyvražďování, etnických čistek nebo vážných porušení mezinárodního humanitárního práva, kterým suverénní státy nemohly nebo nebyly ochotny zabránit“.¹⁶⁰

Panel zároveň Radě bezpečnosti OSN poradil, aby při zvažování použití síly vzala v úvahu (mimo jiné) těchto pět hlavních kritérií legitimacy takovéto akce:¹⁶¹

- Závažnost hrozby;
- Správnost účelu;
- Vyčerpání ostatních možností;
- Proporcionalitu prostředků;
- Zvážení výsledků.

¹⁵⁷ UN. *In Larger Freedom: Towards Development, Security and Human Rights for All*. New York, 2005.
Dostupno z: <http://www.un-ngls.org/orf/UNreform/UBUNTU-1.pdf>, 11. 5. 2015

¹⁵⁸ BÍLKOVÁ, Veronika. op. cit.

¹⁵⁹ UN. *A More Secured World: Our Shared Responsibility*. op. cit.

¹⁶⁰ Ibid. str. 66

¹⁶¹ Ibid. str. 67

K roli Rady bezpečnosti OSN se vyjádřil i generální tajemník OSN ve své zprávě Ve větší svobodě, kde prohlásil, že „ochrana a rozšiřování univerzálních hodnot vlády práva, lidských práv a demokracie ... jsou zásadními pro spravedlivý svět příležitostí a stability“ a v souladu s tímto „je potřeba zlepšit strukturu nástrojů na ochranu lidských práv v OSN ... musíme se přiblížit, a jednat podle, principu odpovědnosti za ochranu potencionální nebo skutečné oběti rozsáhlých krutostí ... musíme tento koncept přijmout a, pokud je to nutné, podle něj i jednat ... pokud primární odpovědnost států selže, Rada bezpečnosti OSN může, z nutnosti, rozhodnout o akci dle kapitoly VII Charty OSN, a to včetně použití síly, pokud je to nezbytné“.¹⁶² Generální tajemník OSN zasadil koncept odpovědnosti za ochranu do širšího kontextu činnosti Rady bezpečnosti OSN, na rozdíl od Panelu a ICISS. Rozšiřuje možnost Rady bezpečnosti OSN dle odpovědnosti za ochranu rozhodnout o porušení a primární povinnosti státu tohoto konceptu pro jakékoliv akce autorizované Radou bezpečnosti OSN dle kapitoly VII Charty OSN.

Světový summit v čl. 139 Závěrečného dokumentu deklaruje, že „(mezinárodní společenství, skrze OSN) je připraveno podniknout kolektivní akce, včasné a rozhodně, skrze Radu bezpečnosti OSN v souladu s Chartou OSN, včetně kapitoly VII ... pokud se mírové prostředky ukáží neadekvátními a národní autority zjevně nebudou chránit své obyvatelstvo před genocidou, válečnými zločiny, etnickými čistkami a zločiny proti lidskosti“.¹⁶³ Státy na Světovém summitu uznaly, že Rada bezpečnosti OSN hraje roli i při reakcích na porušování lidských práv uvnitř států, a to v rámci svého mandátu ochránce mezinárodního míru a bezpečnosti. Došlo tak k završení trendu, že konflikt nemusí přesáhnout hranice jednoho státu, aby byl ohrožením mezinárodního míru a bezpečnosti.

Sama Rada bezpečnosti OSN se ke konceptu odpovědnost za ochranu několikrát vyjádřila. Prvním potvrzením ustanovení čl. 138 a 139 Závěrečného dokumentu Světového summitu byla rezoluce 1674,¹⁶⁴ která formalizovala podporu Rady bezpečnosti OSN pro tento koncept. Rada bezpečnosti OSN v ní uznává (*acknowledging*) mír a bezpečnost, rozvoj a lidská práva za základní pilíře systému OSN a zároveň uznává (*recognizes*), že jsou vzájemně

¹⁶² UN. *In Larger Freedom*. op. cit. str. 22

¹⁶³ UN. *60/1. 2005 World Summit Outcome*. op. cit. str. 30

¹⁶⁴ UN. *Resolution 1674 (2006)*. New York: Rada bezpečnosti OSN, 2006. Dostupno z: <http://www.responsibilitytoprotect.org/files/final%20poc%20resolution.pdf>, 11. 5. 2015

propojeny a vzájemně se posilují. Zejména je však důležitý bod, kterým se Rada bezpečnosti OSN explicitně přihlásila ke konceptu odpovědnosti za ochranu: „... znovu potvrzuje (*reaffirms*) ustanovení čl. 138 a 139 ze Závěrečného dokumentu Světového summitu týkající se odpovědnosti za ochranu obyvatelstva před genocidou, válečnými zločiny, etnickými čistkami a zločinům proti lidskosti“.¹⁶⁵ K dalšímu potvrzení těchto ustanovení došlo rezolucí 1894, kde Rada bezpečnosti OSN potvrzuje (*reaffirming*) výše ustanovení Závěrečného dokumentu Světového summitu týkající se ochrany obyvatelstva v ozbrojených konfliktech, včetně zmiňovaných článků týkajících se odpovědnosti za ochranu.¹⁶⁶

Roli Rady bezpečnosti OSN také potvrdila zpráva generálního tajemníka Implementace odpovědnosti za ochranu, která byla zveřejněna v roce 2009.¹⁶⁷ Zpráva přímo navazuje na čl. 138 až 140 Závěrečného dokumentu Světového summitu a dodává, že odpovědnost za ochranu není nepřitelem suverenity, ale jejím spojencem, pokud se suverénní stát chová odpovědně.¹⁶⁸ Reakce mezinárodního společenství, prostřednictvím Rady bezpečnosti OSN, může zahrnovat široký okruh opatření předvídaných kapitolami VI a VII Charty OSN, od preventivní diplomacie, uvalení sankcí až po použití síly. Stále však platí, že přednost by měla dostat mírová, nevojenská řešení. V případě kolektivní akce s použitím síly připouští tato zpráva v souladu s původním návrhem ICISS autorizaci jak ze strany Rady bezpečnosti OSN, tak Valného shromáždění OSN či regionální a subregionální organizace (toto je však možné pouze s předchozím souhlasem Rady bezpečnosti OSN).¹⁶⁹

Příklady kolektivních akcí, kdy došlo k aplikaci tohoto konceptu ze strany Rady bezpečnosti OSN k ochraně lidských práv, budou popsány v následující podkapitole.

¹⁶⁵ UN. *Resolution 1674 (2006)*. op. cit.

¹⁶⁶ UN. *Resolution 1894 (2009)*. New York: Rada bezpečnosti, 2009. Dostupno z: <http://unispal.un.org/UNISPAL.NSF/0/A4E2352BFDF75FF08525766C00588264>, 11. 5. 2015

¹⁶⁷ UN *A/63/677 Implementing the Responsibility to Protect*. New York: Report of the Secretary-General. Dostupno z: <http://unispal.un.org/UNISPAL.NSF/0/EEF9DE1F698AA70D8525755100631D7C>, 11. 5. 2015

¹⁶⁸ BÍLKOVÁ, Veronika. op. cit.

¹⁶⁹ Ibid.

3.4. Rozvoj kolektivních akcí Rady bezpečnosti OSN bez použití síly po konci studené války

Jak již bylo nastíněno v první kapitole, po konci studené války dochází k nárůstu využívání kolektivních akcí Rady bezpečnosti OSN bez použití síly, tzn. dle čl. 41 charty OSN, a to i z důvodu ochrany lidských práv. Ve zprávě *Bezpečnější svět: Naše společná odpovědnost* (A More Secured World: Our Shared Responsibility), kterou vydala OSN v roce 2004, byly sankce označeny za „nezbytný, i když nedokonalý nástroj v boji s hrozbami pro mezinárodní mír a bezpečnost. Představují střední cestu mezi válkou a slovy v situaci, kdy národy, jednotlivci či rebelové porušují mezinárodní normy a kde by nečinnost oslabila takové normy, povzbudila porušovatele mezinárodního práva, nebo mohla být vnímána jako souhlas“.¹⁷⁰ Zpráva dále poznamenává, že stejně důležité je zajistit i následnou implementaci sankcí, bez níž sice sankce mohou být důležitým symbolickým gestem, ale bez většího reálného dopadu.

Smyslem sankcí je donutit příslušný stát, aby dodržoval pravidla stanovená mezinárodním společenstvím a Radou bezpečnosti OSN, aniž by bylo nutné použít donucení silou.¹⁷¹ Dle čl. 41 Charty OSN může Rada bezpečnosti OSN „rozhodnout, jakých opatření nezahrnujících užití ozbrojené síly má být použito, aby jejím rozhodnutím bylo dodáno účinnosti, a může vyzvat členy OSN, aby taková opatření provedli. Tato opatření mohou zahrnovat úplné nebo částečné přerušování hospodářských styků, spojů železničních, námořních, leteckých, poštovních, telegrafních, rádiových a jiných, jakož i přerušování styků diplomatických.“¹⁷² Čl. 41 Charty OSN pouze demonstrativně nastiňuje výčet možností, kterých může Rada bezpečnosti OSN využít. Vzhledem k přísnosti zákazu použití síly Rada bezpečnosti OSN používá sankce k řešení situace častěji. Je také nutné zmínit, že před 90. lety 20. století byla většina sankcí uvalována jednostranně, a to zejména USA, v současnosti je však většina sankčních opatření uvalována multilaterálně Radou bezpečnosti OSN.¹⁷³

¹⁷⁰ UN Doc. *A More Secured World: Our Shared Responsibility*. op. cit.

¹⁷¹ Informační centrum OSN v Praze. *Donucovací opatření – sankce*. Dostupno z: <http://www.osn.cz/mir-a-bezpecnost/?kap=19&subkap=24>, 20. 3. 2015

¹⁷² Charta OSN. op. cit.

¹⁷³ DELEVIC, Milica. *Economic Sanctions as a Foreign Policy Tool: The Case of Yugoslavia*. The International Journal of Peace Studies, Volume 3, 1998. Dostupno z: http://www.gmu.edu/programs/icar/ijps/vol3_1/Delvic.htm, 20. 3. 2015

Sankce mají za úkol částečně potrestat jednání sankcionovaného státu, ale zejména mají sankcionovaný stát donutit změnit své chování tak, aby bylo v souladu s mezinárodním právem. Sankce je možné zavést buďto komplexně nebo cíleně. Komplexní sankce, např. úplné či částečné přerušení hospodářských styků, zasahují veškeré obyvatelstvo státu na rozdíl od např. finančních omezení, které může být omezeno a zacíleno jen na určitý seznam osob. Komplexní sankce mají větší dopad na obyvatelstvo daného státu a v mnoha případech mohou utrpení a strádání obyvatel ještě prohloubit. V případě ochrany lidských práv však mohou být sankce efektivním nástrojem vynucení dodržování mezinárodního práva a snížení porušování lidských práv v daném státě. Zpráva Rady bezpečnosti OSN¹⁷⁴ z roku 2013 uvádí, že kritéria pro zavedení sankcí se stále vyvíjejí, v současné době mezi ně patří:

- Ohrožování míru, bezpečnosti nebo stability;
- Porušování zbrojního embarga;
- Podporování ozbrojených hnutí pomocí nelegálního obchodu;
- Ztěžování odzbrojování, demobilizace a reintegrace;
- Porušování mezinárodních lidských práv a humanitárního práva;
- Ztěžovat přístup k humanitární pomoci;
- Cílení útoků na civilisty s cílem porušovat jejich lidská práva;
- Verbování dětských vojáků;
- Znásilňování a páchaní rasově orientovaného násilí;
- Zneužívání veřejných prostředků;
- Maření výkonu či útočení na peacekeepingové jednotky;
- Podněcování veřejné nenávisti a násilí;
- Podporování šíření jaderných zbraní;
- Asociace nebo podpora teroristických organizací;
- Účast na teroristických bombových či politických atentátech;
- Bránění nastolení ústavního pořádku.

Trendem v posledních letech byl nárůst využívání kritérií na ochranu lidských práv, které se stávají specifitější, např. ochrana dětí byla poprvé explicitně zmíněna až v roce 2006

¹⁷⁴ UN. *UN Sanctions. Special Research Report.* op. cit.

v rezoluci 1698 týkající se Demokratické republiky Kongo, ochrana žen před násilím byla v kontextu kritérií pro uvalení sankcí zmíněna až v roce 2008 u téhož případu.¹⁷⁵

I sankce, stejně jako použití síly, kolidují se základními principy mezinárodního práva, právem neintervence a státní suverenity. Jak již bylo zmíněno v předchozích kapitolách, tyto principy byly v rámci rozvoje lidskoprávních teorií částečně překonány a existují případy, kdy ochrana lidských práv nad těmito principy vítězí. Někteří autoři jdou ještě dál a tvrdí, že ochrana základních lidských práv již dávno není v domácí jurisdikci národních států, ale je povinností, kterou musí všichni členové mezinárodního společenství respektovat a že se z ochrany lidských práv stal jeden z principů mezinárodního práva, který je závazný pro všechny bez výjimky.¹⁷⁶ S tímto tvrzením lze částečně souhlasit, minimálně mezi západními demokratickými státy tomu tak je, vzhledem k jejich možnostem prosazování mezinárodního práva (a tím i své ideje, jak toto právo má vypadat a kdy došlo k jeho porušení). Všeobecně je akceptovatelná ochrana základních lidských práv, např. před otroctvím a genocidou. Nicméně v celosvětovém měřítku se ochrana v lidskoprávní oblasti všem právům tohoto statutu nedostává. Ne všechna porušení lidských práv většího rozsahu jsou mezinárodním společenstvím klasifikována jako porušení míru a „trestána“ v podobě sankcí.

Je nutno také podotknout, že ekonomické sankce mohou být v rozporu s právem Světové obchodní organizace na volný obchod.¹⁷⁷ Dle čl. 103 Charty OSN však mají závazky států z jejich členství v OSN přednost před jakýmkoliv jinými závazky z mezinárodních dohod.

Již zmiňovaný celoplošný dopad na obyvatelstvo sankcionovaného státu bývá u sankcí často nejkontroverznější. Sankce nejvíce dopadají na nejchudší části obyvatelstva, smyslem je přimět obyvatelstvo, aby samo donutilo místní vládu ke změně svých politik. To je však možné pouze v případě, že v daném státě fungují demokratické principy a obyvatelstvo má možnost ovlivnit svou vládu. V případě, že se jedná o autoritární režimy, je často velmi těžké sankce ekonomicky zacílit tak, aby na většinu obyvatelstva nedopadaly likvidačně a jejich situaci ještě nezhoršovaly. Nutnosti omezení negativních dopadů na nejslabší segmenty sankcionovaných států si uvědomuje i samotná Rada bezpečnosti OSN, jejich pět stálých členů zaslalo v roce 1995

¹⁷⁵ UN. *UN Sanctions. Special Research Report.* op. cit.

¹⁷⁶ BAEK, Buhm-Suk. *Economic Sanctions Against Human Rights Violation.* New York: ASAN Institute for Policy Studies, 2008. Dostupno z: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1673476, 20. 3. 2015

¹⁷⁷ BAEK, Buhm-Suk. op. cit.

dopis jejímu tehdejšímu předsedovi,¹⁷⁸ v kterém nastiňuje úvahy o zlepšení fungování režimu cílených sankcí. Pozornost by se dle dopisu měla věnovat následujícímu:

- Celkovému posouzení krátkodobých a dlouhodobých humanitárních dopadů sankcí, zejména sběru detailních informací o humanitárních situacích v sankcionovaných a potencionálně ohrožených státech;
- V případě nouze či vis major by měla Rada bezpečnosti OSN zvážit aplikaci sankcí a zhodnotit další postup;
- V rámci revize sankcí řádně zohledňovat humanitární situaci;
- Rada bezpečnosti OSN by již při ukládání sankcí měla pomýšlet na zajištění bezproblémového doručování humanitární pomoci, odrazovat sankcionované státy od bránění distribuci pomoci a podporovat jejich zapojení při distribuci;
- Zajistit rychlost procesů pro posouzení žádostí o humanitární pomoc;
- Věnovat zvláštní pozornost činnosti sankčních výborů s ohledem na předchozí zkušenosti.

I přes možné negativní dopady, Baek argumentuje nespornými výhodami zejména ekonomických sankcí nejen na zlepšení situace daného obyvatelstva, ale i na vývoj mezinárodního práva v oblasti lidských práv. I mezinárodní ekonomické právo je s uplatňováním ekonomických sankcí úzce spjato, v rámci uruguayského kola revize mezinárodních obchodních vztahů byly diskutovány vztahy mezi ekonomickými sankcemi, lidskými právy, obchodem se zbraněmi a měnicím se světovým uspořádáním. Sankce vždy musí být nastaveny tak, aby měly šanci na úspěch a vyřešení situace, musí být uzpůsobeny dané situaci a charakteristice sankcionovaného státu. Mezi důležité faktory ve vynucování nejen ekonomických sankcí patří množství států, které sankce podpoří. Mandát daný rezolucí Rady bezpečnosti OSN je často relativně obecný a státy samy sankce vynucují, což je vždy ovlivněno národními politickými a strategickými zájmy těchto států.¹⁷⁹ Sankce mají také větší šanci uspět, pokud jsou vyhlášeny najednou a nejsou stupňovány, aby se ekonomika státu neměla šanci přizpůsobit a sankce byly

¹⁷⁸ UN Doc. S/1995/300 *Letter dated 13 April 1995 from the Permanent Representatives of China, France, The Russian Federation, The United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland and the United States of America to the United Nations addressed to the President of the Security Council.* Dostupno z: <http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/ROL%20S1995%20300.pdf>, 10. 5. 2015

¹⁷⁹ KOŠTOVAL, David. op. cit., 20. 3. 2015

efektivnější. Dalším faktorem je také vztah sankcionovaného státu k mezinárodnímu společenství či vůči státům, které sankce uplatňují nejvíce (např. velcí obchodní partneři) – s užším kladnějším vzájemným vztahem se stupňuje morální dopad na sankcionovaný stát.¹⁸⁰

Jak již bylo zmíněno, ne vždy však sankce fungují a občas je dopad na celé obyvatelstvo znatelnější, než bylo zamýšleno. V Doplnku k Agendě pro mír¹⁸¹ v roce 1995 podotkl tehdejší generální tajemník OSN Butros-Ghali, že sankce jsou „tupé nástroje“, které „zvyšují etickou otázku, zda utrpení způsobené zranitelným skupinám v cílové zemi je legitimním prostředkem nátlaku na politické představitele, jejichž chování pravděpodobně sankcemi ovlivněno nebude. Sankce vždy mají vedlejší negativní efekty.“¹⁸² Sankce pak mohou mít opačný efekt – obrátí obyvatelstvo proti mezinárodnímu společenství, které je symbolizováno OSN, a spojí je s domácí politickou elitou, proti které byly původně sankce mířeny.

3.5. Kolektivní akce Rady bezpečnosti OSN s použitím síly po konci studené války

Přestože od 90. let 20. století dochází k nárůstu kolektivních akcí bez použití síly, které se stávají taktickým nástrojem prosazování cílů OSN, stále jsou používány i akce s použitím síly, a to jako poslední radikální řešení situace, která ohrožuje mezinárodní mír a bezpečnost. Článek 42 Charty OSN umožňuje Radě bezpečnosti OSN, v případě, že se opatření dle čl. 41 Charty OSN ukázaly jako nedostačující, nebo má-li Rada bezpečnosti OSN za to, že by dostačující nebyla, „podniknout takové akce leteckými, námořními nebo pozemními silami, jaké považuje za nutné k udržení či obnovení mezinárodního míru a bezpečnosti.“¹⁸³ Použití síly s mandátem Rady bezpečnosti OSN tvoří společně s individuální a kolektivní sebeobranou výjimku ze zákazu použití síly. Období od 90. let 20. století se také vyznačuje nárůstem právě kolektivních akcí s autorizací Rady bezpečnosti OSN na úkor unilaterálních akcí, které byly typické pro období

¹⁸⁰ VAN GENUGTEN, Willem. *Guidelines on the Future of Economic Sanctions; An Evaluation*. Antwerpen: 1999. Dostupno z: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=957197, 20. 3. 2015

¹⁸¹ Agenda pro mír je zpráva generálního tajemníka OSN připravená v roce 1992 za účelem analýzy a doporučení, jak umocnit a zefektivnit rámec a ustanovení Charty OSN pro účely preventivní diplomacie, peacemakingu a peacekeepingu pro potřeby nového uspořádání světa. Agenda pro mír byla v roce 1995 doplněna pozičním dokumentem generálního tajemníka OSN k příležitosti padesátého výročí založení OSN.

¹⁸² UN. *Supplement to an Agenda for Peace: Position Paper of the Secretary-General on the Occasion of the Fiftieth Anniversary of the United Nations*, 1995. Dostupno z: <http://www.un.org/documents/ga/docs/50/plenary/a50-60.htm>, 20. 3. 2015

¹⁸³ UN Doc. *Charta OSN*. op. cit.

studené války, kdy Rada bezpečnosti OSN byla méně akceschopná a aktivní. V tomto období také celkově narůstá role OSN při řešení mezinárodních konfliktů.¹⁸⁴

Ve zprávě Bezpečnější svět: Naše společná odpovědnost¹⁸⁵ jsou identifikována vodítka – pět kritérií legitimacy - která by měla být vždy brána v potaz v případě, že se rozhoduje o autorizaci použití síly. Jedná se o:

- Závažnost hrozby;
- Vlastní účel;
- Využití v krajním případě;
- Přiměřenost použitých prostředků;
- Vyváženost následků.

Osvojení těchto pravidel by dle zprávy měl vnést do této relativně sporné otázky konsensus. Jak bude popsáno níže, od konce studené války dochází k postupnému rozšiřování interpretace hrozeb pro mezinárodní mír a bezpečnost, které např. ospravedlnily autorizaci kolektivní akce mezinárodního společenství v Somálsku, která bude popsána níže.

Autorizace kolektivních akcí s použitím síly je více komplikované než u opatření bez použití síly. Radu bezpečnosti OSN v těchto situacích stále často svazuje právo veta pěti stálých členů, navíc je Rada bezpečnosti OSN více závislá na aktivní kooperaci a pomoci členských států. Použití síly vyžaduje vyšší formu účasti, ať se již jedná o zapojení samotné vojenské techniky a vojákům, tak o finanční a logistickou podporu. Rada bezpečnosti OSN ve svých rezolucích vyzývá (*calls upon*) členské státy k zajištění např. bezletové zóny, blokády či volného průjezdu lodí či je zmocňuje (*authorizes*) k použití všech prostředků (*all means necessary*) k zajištění cíle OSN a zabránění eskalace situace. Mnoho států však nemá kapacity na zajištění takovéto mezinárodní akce, u které je nutné předpokládat dlouhodobější trvání. Použití národních vojenských kapacit také často prochází daleko větším drobnohledem veřejného mínění a politického rozhodování na vnitrostátní úrovni, které může zamezit akceschopnosti mandátu.

Samotné časové ohraničení je také problematické. Jak bude nastíněno u případu Libye, i rozhodná a rychlá reakce s použitím síly nemusí zajistit dlouhodobější udržitelnou stabilitu státu

¹⁸⁴ UN Doc. *A More Secured World: Our Shared Responsibility*. op. cit.

¹⁸⁵ Ibid.

a regionu. V rámci autorizace použití síly by měly být řešeny i následné otázky, jak zajistit obnovu konfliktní oblasti. Krátkodobá akce může pomoci ukončit nejkrvavější fázi konfliktu, která však bez dlouhodobé účasti v regionu a pomoci s obnovou může dlouhodobě zůstat bez efektu. Již zmiňovaná kolektivní akce v Somálsku, která byla vedena jednotkami USA, znamenala změnu v přístupu států a OSN ke kolektivním akcím s použitím síly. Nenalezení řešení k ukončení občanské války společně se ztrátami na životech změnilo doktrínu USA a znamenalo odklon od Američany deklarovaného multilateralismu. Změna této doktrína poté zapříčinila neochotu USA zasahovat v jiných krizích, zejména neochotu vysílat pozemní jednotky. Vzhledem k vojenské síle USA a možnostem ostatních členských států poskytnout vojenskou pomoc znamenal odklon USA i sníženou možnost zásahů ze strany OSN.

4. Kolektivní akce Rady bezpečnosti OSN od 90. let 20. stol.

Jak již bylo popsáno v předchozích kapitolách, v tomto období dochází k rozvoji ochrany lidských práv a jejich ochrany v mezinárodním společenství. Dochází také k rozšíření aplikace článku 39 Charty OSN a rozhodování Rady bezpečnosti OSN, co se považuje za porušení míru, ohrožení míru či útočný čin. Citace článku dává Radě bezpečnosti OSN velmi široké možnosti, co vše pod čl. 39 Charty OSN zařadit. Po konci studené války se v rezolucích Rady bezpečnosti OSN hojně objevovaly zmínky o „ztrátě životů a hmotných škodách“,¹⁸⁶ jejichž pokračování bylo vyhodnoceno jako situace ohrožující mezinárodní mír a bezpečnost. V tomto období byly také Radou bezpečnosti OSN identifikovány obecné hrozby pro mezinárodní mír a bezpečnost jako jsou např. šíření zbraní hromadného ničení a nevojenské zdroje nestability v ekonomické, sociální a humanitární oblasti.¹⁸⁷ V následujících letech, mezi lety 1996 a 1999, byly Radou bezpečnosti OSN obecné hrozby ohrožující mezinárodní mír a bezpečnost rozšířeny či přesněji identifikovány o rozsáhlé porušování humanitárního práva a lidských práv, teroristické aktivity vnějších činitelů a plánování vnitrostátních převratů.¹⁸⁸

S rozšiřujícím se důrazem na ochranu lidských práv se i na začátku tisíciletí dále rozrůstaly obecné hrozby pro mezinárodní mír a bezpečnost. Od počátku tisíciletí Rada bezpečnosti OSN dále identifikovala širokou škálu netradičních hrozeb pro mezinárodní mír a bezpečnost. Patří mezi ně úmyslné zaměření na civilní obyvatelstvo, včetně dětí, v průběhu ozbrojených konfliktů, rozsáhlé porušování humanitárního práva a lidských práv v průběhu ozbrojených konfliktů, pandemie HIV/AIDS, hrozba šíření ručních a malých zbraní a žoldnéřské činnosti v konfliktních regionech.¹⁸⁹ V souvislosti se situací v Západní Africe bylo v roce 2009 v prohlášeních předsedy Rady bezpečnosti OSN za závažnou hrozbu mezinárodní bezpečnosti označeno obchodování s drogami a související mezinárodní zločiny. V rezoluci 1820 Rada bezpečnosti OSN zdůraznila, že sexuální násilí jako prostředek války, který se záměrně zaměřuje na civilisty nebo je součástí rozsáhlého a systematického útoku na civilní obyvatelstvo, by mohlo

¹⁸⁶ V případech bývalé Jugoslávie a Somálska.

¹⁸⁷ UN Home Page. *Consideration of the Provisions of the Chapter VII of the Charter 1989-1992*. Dostupno z: http://www.un.org/en/sc/repertoire/89-92/89-92_11.pdf#page=5, 20. 7. 2015

¹⁸⁸ UN Home Page. *Consideration of the Provisions of the Chapter VII of the Charter 1996-1999*. Dostupno z: http://www.un.org/en/sc/repertoire/96-99/96-99_11.pdf#page=5, 20. 7. 2015

¹⁸⁹ UN Home Page. *Consideration of the Provisions of the Chapter VII of the Charter 2000-2003*. Dostupno z: http://www.un.org/en/sc/repertoire/2000-2003/00-03_11.pdf#page=5, 20. 7. 2015

výrazně zhoršit situaci ozbrojeného konfliktu a narušit tak obnovu mezinárodního míru a bezpečnosti.¹⁹⁰

Níže jsou popsány příklady situací a konfliktů, kdy Rada bezpečnosti autorizovala kolektivní akce na ochranu lidských práv po skončení studené války.

4.1. Somálsko, akce UNITAF

Rada bezpečnosti OSN se, i přes v předchozí kapitole zmiňovanou tendenci spíše využívat kolektivních akcí bez použití síly dle čl. 41 Charty OSN, stále uchyluje ke kolektivním akcím s použitím síly, pokud to situace vyžaduje. Příkladem kolektivní akce, která proběhla s mandátem dle čl. 42 a na žádost Rady bezpečnosti OSN, byl zásah společných jednotek UNITAF (Unified Task Force) v Somálsku v roce 1992. Po schválení příměří v somálské občanské válce byla ustavena mise UNOSOM (UN Operation in Somalia), která měla dohlížet na respektování příměří a poskytnout obyvatelstvu ohroženému hladomorem a občanskou válkou humanitární pomoc. Somálsko požádalo o zvážení situace dopisem, kterým prezentovalo Radě bezpečnosti OSN zhoršující se situaci v Somálsku.¹⁹¹ Žádost byla relevantní pro zařazení situace do agendy jednání Rady bezpečnosti OSN, Rada bezpečnosti OSN v předchozích dvou letech k situaci v Somálsku nepřijala žádnou rezoluci. Na tuto žádost se odvolávají i rezoluce Rady bezpečnosti OSN z tohoto období („Vzhledem k žádosti Somálska, aby Rada bezpečnosti OSN zvážila situaci v Somálsku“).¹⁹² První rezolucí 733 uznala Rada bezpečnosti OSN další pokračování situace za ohrožení mezinárodního míru a bezpečnosti a zavedla v rámci pravomocí kapitoly VII Charty OSN všeobecné embargo na zbraně a vojenský materiál.

Situace se však stále zhoršovala a občanská válka dále pokračovala, proto Rada bezpečnosti OSN přistoupila v prosinci 1992 k ustavení mise UNITAF (Unified Task Force), která měla za úkol zajistit doručování humanitární pomoci a bezpečnost pracovníků OSN.¹⁹³

¹⁹⁰ UN Home Page. *Consideration of the Provisions of the Chapter VII of the Charter 2008-2009*. Dostupno z: http://www.un.org/en/sc/repertoire/2008-2009/Part%20VII/08-09_Part%20VII.pdf#page=6, 20. 7. 2015

¹⁹¹ UN. *S/23445 Letter dated 20 January 1992 from the Chage d'affaire a.i. of the Permanent Mission of Somalia to the United Nations Addressed to the President of the Security Council*. Dostupno z: <http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/Somalia%20S%2023445.pdf>, 10. 5. 2015

¹⁹² Rezoluce Rady bezpečnosti OSN 733, 746, 751 a 775 z roku 1992. Dostupno na www.un.org

¹⁹³ UN. *Somalia – UNOSOM I*. 1997. Dostupno z: <http://www.un.org/Depts/DPKO/Missions/unosomi.htm>, 13.3.2015

Jednotky pod vedením USA měly mandát udělený rezolucí 794,¹⁹⁴ ve které Rada bezpečnosti OSN shledala (*determines*) rozsah humanitární krize, prohloubený o nemožnost dodávek humanitární pomoci, za situaci ohrožující mezinárodní mír a bezpečnost a vyjádřila zděšení (*expressing grave alarm*) nad rozsahem porušování mezinárodního humanitárního práva. Rada bezpečnosti OSN vyzvala (*calls upon*) členské státy k poskytnutí vojenské a finanční pomoci a v souladu s kapitolou VII Charty OSN vyzvala státy k použití „takových prostředků, které jsou nutné (*all means necessary*) k vynucení embarga na dodávky zbraní do Somálska“.¹⁹⁵ Tato rezoluce se již na žádost Somálska o pomoc neodvolává, neboť generál Farrah Aideed, který v rámci občanské války získal větší moc, požadoval odvolání peacekeepingových jednotek UNOSOM a veřejně deklaroval nepřátelský postoj vůči jakýmkoliv dalším aktivitám OSN.¹⁹⁶

Na nutnosti řešení humanitární krize v Somálsku panovala rámci mezinárodního společenství široká shoda, rezoluce ustavující jednotky UNITAF byla schválena jednomyslně. Na řešení této krize také v souladu s kapitolou VIII Charty OSN spolupracovaly regionální organizace, zejména Organizace arabské jednoty a Liga arabských států, které se podílely na vyjednávání příměří a snahy najít mírové řešení humanitární krize.¹⁹⁷ O legalitě i legitimitě této humanitární intervence proto není pochyb, a pokud je akce hodnocena čistě z pohledu mandátu daného rezolucí Rady bezpečnosti OSN, byla i úspěšná. Do konce roku 1993 se jednotkám UNITAF podařilo zajistit všechna humanitární centra a zajišťování pomoci, včetně snahy o nalezení politického řešení k ukončení občanské války, bylo předáno misi UNOSOM II.¹⁹⁸

Přestože zásah jednotek UNITAF byl v souladu s mezinárodním právem, jeho důsledky ovlivnily kolektivní akce Rady bezpečnosti OSN na dlouhá léta. Nenalezení řešení k ukončení občanské války společně se ztrátami na životech změnily doktrínu USA. Po nepovedeném zásahu v Somálsku americký prezident Bill Clinton deklaroval snížení účasti amerických vojenských jednotek v budoucích ozbrojených humanitárních akcích, což znamenalo odklon od jím deklarovaného multilateralismu. Změna této doktrína poté zapříčinila neochotu USA

¹⁹⁴ UN Home Page. *S/RES/794 Somalia*. Rada bezpečnosti OSN, 1992. Dostupno z: [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/794\(1992\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/794(1992)), 13. 3. 2015

¹⁹⁵ UN Home Page. *S/RES/733 Somalia*. Rada bezpečnosti OSN, 1992. Dostupno z: [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/733\(1992\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/733(1992)), 13. 3. 2015

¹⁹⁶ UN. *Somalia – UNOSOM I*. op. cit.

¹⁹⁷ UN Home Page. *S/RES/794 Somalia*. op. cit.

¹⁹⁸ UN. *Somalia – UNOSOM I*. op. cit.

zasahovat v jiných krizích, zejména neochotu vysílat pozemní jednotky. Vzhledem k vojenské síle USA a možnostem ostatních členských států poskytnout vojenskou pomoc znamenal odklon USA i sníženou možnost zásahů ze strany OSN.

Akce v Somálsku však ovlivnila i doktrínu OSN. V Doplnku k Agendě pro mír tehdejší generální tajemník OSN Butros-Ghali vyjádřil méně optimismu nad možností peacekeepingových operací a humanitárních zásahů, než tomu bylo v první verzi Agendy pro mír před somálským zásahem v roce 1992. Někteří experti se domnívají, že si OSN „ukousla příliš velké sousto“ a že je nutné odlišovat humanitární akce a programy na obnovu nefungujících států. Přestože akce v Somálsku byla zaměřena na řešení hladomoru, ten samotný byl z části způsoben nefungujícím státem a úpadkem institucí.¹⁹⁹

Rezoluce 814 Rady bezpečnosti OSN žádala (*requests*) generálního tajemníka OSN a všechny relevantní orgány a agentury, aby Somálsku pomohly znovu vybudovat infrastrukturu fungujícího státu.²⁰⁰ Tento ambiciózní plán, navržený z velké části USA, však zůstal víceméně jen na papíře. USA se po bojích v Mogadišu v říjnu 1993 od plánu distancovaly a začaly uplatňovat pozměněnou doktrínu založenou na snížené účasti ve vojenských humanitárních akcích.²⁰¹

4.2. Jugoslávie

Také sankce uvalené Radou bezpečnosti OSN v roce 1992 na země bývalé Jugoslávie byly motivovány ochranou lidských práv a snahou o zastavení etnického krveprolití v Bosně a Hercegovině poté, co selhalo několikaměsíční vyjednávání. Rada bezpečnosti OSN rezolucí 757²⁰² uznala situaci za ohrožující mír a bezpečnost ve světě dle kapitoly VII Charty OSN a odsoudila (*condemns*) porušování lidských práv a základních svobod, včetně etnických čistek a zabraňování dodávek potravin a léků do potřebných oblastí. Na rozdíl od případu Somálska však

¹⁹⁹ CLARKE, Walter, HERBST, Jeffrey. *Somalia and the Future of Humanitarian Intervention*. Foreign Affairs, březen/duben 1996. Dostupno z: <http://www.foreignaffairs.com/articles/51844/walter-clarke-and-jeffrey-herbst/somalia-and-the-future-of-humanitarian-intervention>, 13. 3. 2015

²⁰⁰ UN Home Page. *S/RES/814 Somalia*. Rada bezpečnosti OSN, 1993. Dostupno z: [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/814\(1993\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/814(1993)), 13. 3. 2015

²⁰¹ CLARKE, Walter, HERBST, Jeffrey. op. cit. 13. 3. 2015

²⁰² UN Home Page. *S/RES/757 Bosnia and Herzegovina*. Rada bezpečnosti OSN, 1992. Dostupno z: [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/757\(1992\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/757(1992)), 20. 3. 2015

nebylo mandátem Rady bezpečnosti OSN (až na výjimky) schváleno použití síly,²⁰³ kolektivní akce proběhla dle čl. 41 Charty OSN. Rezolucí byly uvaleny sankce zakazující import a export zboží z bývalých republik Jugoslávie (Srbska a Černé Hory), poskytování ekonomické a finanční pomoci těmto zemím a jejich občanům a zákaz přeletů letadel vzlétlých či určených k přistání v Srbsku a Černé Hoře, to vše s výjimkou schválené humanitární pomoci. Sankce byly ještě několikrát v průběhu následujících let přitvrzeny a bylo rozšířeno jejich působení i na ochranná pásma OSN v Chorvatsku a Bosně, která se dostala pod kontrolu bosenských Srbů.²⁰⁴

Sankce, které měly ukončit porušování lidských práv a humanitárního práva a zastavit boje, byly primárně nastaveny proti nacionalistickým plánům Slobodana Miloševiče, přestože i Rada bezpečnosti OSN uznala, že podíl viny na vzniklé situaci nesou částečně všechny strany. Pansrbská idea Slobodana Miloševiče však byla vnímána jako největší hrozba pro mír a bezpečnost, proto bylo cílem buďto změnit jeho politiku, nebo mu zabránit v jejím naplňování. Sankce tak měly sdělit politickým elitám silné morální znepokojení mezinárodního společenství s jejich postupem a politikou a díky ekonomickým restrikcím i zabránit dalšímu vojenskému úsilí. U většiny obyvatelstva, na jejichž životy měly sankce největší dopad, se očekávalo, že izolace a zhoršující se životní podmínky povedou k nespokojenosti, která se projeví v rámci volebního úsilí změnou politické elity a politického směru, a tím i dodržování požadavků mezinárodního společenství.²⁰⁵

Baek tvrdí, že v tomto případě sankce fungovaly, neboť byly dobře nastaveny, a to včetně nástrojů na jejich efektivní provedení, a vedly k podepsání mírové dohody a zastavení bojů.²⁰⁶ Delevic naopak argumentuje, že sankce, spojené s již existujícími ekonomickými potížemi země, měly na jugoslávskou ekonomiku negativní dopad. Přestože přiměly Slobodana Miloševiče více spolupracovat, konci války v Bosně a Hercegovině nepomohly. Navíc chudoba, která díky sankcím postihla více lidí, způsobila, že občané těchto zemí jsou dodnes přístupnější ideám

²⁰³ V některých fázích občanské války Rada bezpečnosti OSN autorizovala výjimečné použití síly, např. rezolucí 816, kterou autorizovala použití všech nutných prostředků pro zajištění dodržování bezletové zóny, a to pro jednotlivé státy i pokud jednají skrze regionální organizace jako je např. NATO.

²⁰⁴ BAEK. op. cit.

²⁰⁵ DELEVIC. op. cit.

²⁰⁶ Ibid.

autoritářských a totalitních režimů, což dále ztížilo demokratizační procesy v zemích bývalé Jugoslávie.²⁰⁷

Sankce byly pozastaveny poté, co Srbsko podepsalo Daytonskou dohodu, Rada bezpečnosti OSN si však ponechala právo je znovu obnovit, pokud by k tomu shledala odůvodnění. Oficiálně byly sankce zrušeny až v roce 1996 po certifikaci výsledků voleb v Bosně a Hercegovině.²⁰⁸

4.3. Aplikace odpovědnosti za ochranu – Dárfúr a Libye

Další dva konflikty, u kterých Rada bezpečnosti OSN autorizovala kolektivní akce, proběhly v Súdánu v Dárfúru a v Libyi. Tyto konflikty proběhly na počátku 21. století a byly již ovlivněny konceptem odpovědnosti za ochranu.

Konflikt v Dárfúru, který vyprovokoval reakci mezinárodního společenství, probíhal od roku 2003, přestože kořeny tohoto konfliktu sahají daleko do 20. století, prakticky od získání nezávislosti se Súdán nacházel na pokraji či uprostřed občanské války. Režim vedený Omarem al-Bašírem, který se spoléhal na podporu arabského obyvatelstva a stále více potlačoval práva nearabských kmenů, přes dvě desetiletí zvyšoval napětí mezi komunitami, které plynulo zejména z ekonomických a etnických charakteristik státu. V roce 2003 začaly Hnutí za spravedlnost a rovnost (Justice and Equality Movement, JEM) a Súdanské osvobozené hnutí (Sudan Liberation Movement, SLM) více otevřeně útočit na súdanskou vládu, kterou obvinily z útlaču nearabského obyvatelstva. Vládou podporované milice Janjaweed zahájily etnicky cílené hromadné vyvražďování, nuceného vysídlování, ničení majetku a používání znásilnění jako válečné zbraně. Dle Human Rights Watch a Amnesty International během konfliktu zahynulo přes 300 000 lidí, 2, 7 milionu lidí bylo vnitřně vysídleno a přes 250 000 obyvatel uprchlo do sousedního Čadu.²⁰⁹

V roce 2004 bylo uzavřeno humanitární příměří, které však nebylo všemi stranami dodržováno. Africká unie, která aktivně pracovala na vyřešení konfliktu, zaslala Radě

²⁰⁷ DELEVIC. op. cit

²⁰⁸ New York Times. *UN Formally Ends Sanctions on Yugoslavia*. New York: 1996. Dostupno z: <http://www.nytimes.com/1996/10/02/world/un-formally-ends-the-sanctions-on-yugoslavia.html>, 20. 3. 2015

²⁰⁹ International Coalition for the Responsibility to Protect. *The Crisis in Darfur*. Dostupno z: <http://www.responsibilitytoprotect.org/index.php/crises/crisis-in-darfur>, 15. 7. 2015

bezpečnosti OSN communiqué, ve kterém zdůrazňuje potřebu zajistit prostředky pro misi do Súdánu a „nutnost postavit před soud pachatele porušování lidských práv“.²¹⁰ Na toto communiqué se Rada bezpečnosti OSN odvolala v rezoluci 1556, ve které „zdůrazňuje (*reiterating*) své vážné znepokojení nad pokračující humanitární krizí a rozsáhlým porušováním lidských práv, včetně pokračujících útoků na civilní obyvatelstvo... a odsuzuje (*condemning*) veškeré projevy násilí a porušování lidských práv a mezinárodního humanitárního práva všemi stranami krize, zejména Janjaweedu“.²¹¹ Dále bylo rezolucí v rámci pravomocí Rady bezpečnosti OSN dle kapitoly VII Charty OSN potvrzeno vyslání monitorovací mise včetně bezpečnostní složky Africkou Unií, Súdán byl vyzván ke splnění svých závazků na odzbrojení Janjaweedu a zavedlo embargo na prodej zbraní a podobných materiálů nevládním entitám a osobám, včetně Janjaweedu, působícím na území Severního, Jižního a Západního Dárfúru.

V lednu 2005 byla mezi SLM a vládou podepsána Komplexní mírová dohoda, která měla obnovit mír a bezpečnost a zajistit ukončení porušování lidských práv mezinárodního humanitárního práva. Dohoda však dalšímu násilí nezabránila, zejména proto, že nezískala podporu dalších rebelských skupin, např. JEM či frakce SLM.²¹² Rada bezpečnosti OSN v březnu 2005 schválila rezoluci 1590, která vzala na vědomí žádost stran mírové dohody o zajištění pomocné mírové mise a kterou rozhodla, že situace v Súdánu představuje hrozbu mezinárodnímu míru a bezpečnosti.²¹³ Rezolucí byla na dobu šest měsíců založena mise OSN v Súdánu (United Nations Mission in Sudan, UNMIS),²¹⁴ která měla zejména podpořit již probíhající misi Africké unie AMIS a asistovat stranám mírové dohody s dodržováním dohody, odzbrojováním rebelských skupin, podporou lidských práv a návratem vnitřně vysídlených osob do svých domovů. Rada bezpečnosti OSN zároveň v rezoluci v rámci svých pravomocí dle

²¹⁰ UN Home page. *S/2004/603 Later dated 27 July 2004 from the Permanent Representation of Nigeria to the United Nations addressed to the President of the Security Council*. Dostupno z: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N04/442/82/IMG/N0444282.pdf?OpenElement>, 15. 7. 2015

²¹¹ UN Home Page. *S/RES/1556 Darfur*. Rada bezpečnosti OSN, 2004. Dostupno z: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N04/446/02/PDF/N0444602.pdf?OpenElement>, 15. 7. 2015

²¹² International Coalition for the Responsibility to Protect. *The Crisis in Darfur*. op. cit.

²¹³ UN Home Page. *S/RES/1590 Darfur*. Rada bezpečnosti OSN, 2005. Dostupno z: http://www.responsibilitytoprotect.org/files/SC_Res1590_24Mar2005.pdf, 15. 7. 2015

²¹⁴ Mandát UNMIS byl posléze několikrát prodloužen.

kapitoly VII Charty OSN rozhodla, že UNMIS může použít všech prostředků k zajištění bezpečnosti a pohybu jednotek a k ochraně civilistů před přímou hrozbou fyzického násilí.²¹⁵

Konflikt v Dárfúru však dále pokračoval, proto Rada bezpečnosti OSN rozhodla rezolucí 1591 o zpřísnění sankcí (vojenského embarga) uvalených dřívější rezolucí na všechny strany dohody o příměří a jejich rozšíření o zmrazení majetku a zákazu cestování pro vybrané osoby.²¹⁶ Zpřísnování zákazů a vojenského embarga však situaci v Dárfúru nepomohlo, Čína a Rusko, které se sankcemi nesouhlasily, dále zásobovaly strany konfliktu zbraněmi a někteří vládní činitelé se vyhýbaly i zákazu cestování. OSN se nedařilo sankce vymáhat a jejich účinnost byla téměř nulová.²¹⁷ Rada bezpečnosti OSN dále rozhodla o vytvoření společné mise OSN a Africké unie, UNAMID, která měla za úkol dále napomáhat implementaci mírové dohody a ochranu civilistů.²¹⁸

Přestože měla mise UNAMID původně mandát pouze na dvanáct měsíců, byl jí Radou bezpečnosti OSN několikrát prodloužen a mise je činná i v současnosti. Mírovému řešení situace nepomohlo ani oddělení Jižního Súdánu v roce 2011.

Konflikt v Dárfúru byl prvním případem, kdy se Rada bezpečnosti OSN vysloveně odkázala na koncept odpovědnosti za ochranu, respektive na čl. 138 a 139 Závěrečného dokumentu, v rezoluci zabývající se situací/konfliktem v konkrétním státu.²¹⁹ Stalo se tak v rezoluci 1706 v roce 2006, čímž byly potvrzeny i výsledky Vyšetřovací komise pro Dárfúr, která ve své zprávě z roku 2004 uvádí, že přestože súdánská vláda se nedopustila genocidy, „její milice a ozbrojené složky prováděly bezohledné útoky, včetně zabíjení civilistů, mučení, násilných zmizení, ničení vesnic, znásilňování a dalších forem sexuálního násilí, drancování a nuceného vysídlení.“ Komise došla k závěru, že „mezinárodní trestné činy, jako jsou zločiny proti lidskosti a válečné zločiny, které byly spáchány v Dárfúru, mohou být stejně závažné a

²¹⁵ UN Home Page. *S/RES/1590 Darfur*. op. cit.

²¹⁶ UN Home Page. *The United Nations and Darfur*. Dostupno z: http://www.un.org/News/dh/infocus/sudan/fact_sheet.pdf, 15. 7. 2015

²¹⁷ LYNCH, Colum. *What's the Point of UN Sanctions in Darfur When Even the UN Flouts Them?* Foreign Policy, 2012. Dostupno z: <http://foreignpolicy.com/2012/04/30/whats-the-point-of-u-n-sanctions-in-darfur-when-even-the-u-n-flouts-them/>, 15. 7. 2015

²¹⁸ UN Home Page. *S/RES/1769 Darfur*. Rada bezpečnosti OSN, 2007. Dostupno z: [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1769\(2007\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1769(2007)), 15. 7. 2015

²¹⁹ International Coalition for the Responsibility to Protect. *The Crisis in Darfur*. op. cit.

ohavné jako genocida“.²²⁰ K podobnému závěru dospěl následně i Mezinárodní trestní soud, který v roce 2007 vydal zatykač na bývalého ministra vnitra súdánské vlády a velitele Janjaweedu, kteří byli obviněni ze zločinů proti lidskosti a válečných zločinů. O rok později byl obviněn i súdánský prezident Omar al-Bašír z válečných zločinů, genocidy, zločinů proti lidskosti a vraždy.²²¹ Ani jeden z obviněných však dosud nebyl dopaden a soudní řízení nebyla zahájena, u dalších obviněných nebyla obvinění potvrzena a stíhání bylo zastaveno.²²²

V souvislosti s rozvojem konceptu odpovědnosti za ochranu mezinárodní společnosti řešilo i zpočátku vnitrostátní konflikt v Súdánu jako situaci ohrožující mezinárodní mír a bezpečnost v souladu s čl. 138 a 139 Závěrečného dokumentu, kdy došlo ke zjevnému selhání státu, který má odpovědnost za ochranu svého obyvatelstva před genocidou, válečnými zločiny, etnickými čistkami a zločiny proti lidskosti. Rozsáhlé porušování lidských práv, jak bylo shledáno Vyšetřovací komisí pro Dárfúr, dosáhla rozměrů válečných zločinů a zločinů proti lidskosti. Reakce mezinárodního společenství však nebyla dostatečná a sankce nebyly nastaveny tak, aby mohly oslabit skupiny zapojené do bojů. Ať již kvůli rozmanité etnické skladbě obyvatelstva, která zkomplikovala přijetí všeobecně akceptovatelné mírové dohody, či neochotě mezinárodního společenství uplatnit přísnější a cílené sankce na představitele milicí a ozbrojených skupin, včetně případného použití síly, se společenství ani v rámci všeobecně přijímaného konceptu odpovědnosti za ochranu nepodařilo konflikt ukončit či jej alespoň zmírnit.

Druhý již zmiňovaný konflikt, v rámci kterého se Rada bezpečnosti OSN odvolala na odpovědnost za ochranu, probíhal v Libyi od roku 2011, kdy obyvatelé Libye protestovali proti vládě Muhammada Kaddáfího. Opresivní režim potlačoval povstání i vojenskými prostředky a násilím, na což mezinárodní společenství reagovalo rozsáhlými ekonomickými, politickými a vojenskými prostředky. Na rozdíl od výše zmiňovaného Dárfúru byl konflikt relativně brzy ukončen a kolektivní akce Rady bezpečnosti OSN byla účinná.

²²⁰ UN Home Page. *The United Nations and Darfur*. op. cit.

²²¹ Ibid.

²²² Mezinárodní trestní soud. *Darfur, Sudan*. Dostupno z: http://www.icc-cpi.int/en_menus/icc/situations%20and%20cases/situations/situation%20icc%200205/Pages/situation%20icc-0205.aspx, 15. 7. 2015

Protesty v Libyi byly silně medializovány a i samotné státy, např. Velká Británie, Kanada či Austrálie a USA, reagovaly unilaterálně vyhlášenými sankcemi, zmrazením finančních prostředků a zákazy cestování. Rada pro lidská práva vyzvala libyjskou vládu k dodržování odpovědnosti za ochranu svého obyvatelstva a okamžitému zastavení násilí,²²³ Rada bezpečnosti OSN jednomyslně schválila rezoluci 1970, ve které se výslovně odvolává na „odpovědnost libyjských autorit za ochranu své populace“ a „dbaje (*mindful*) na svou primární povinnost udržovat mezinárodní mír a bezpečnost“ a v rámci svých pravomocí dle kapitoly VII Charty OSN autorizovala rozsáhlé sankce, které zahrnují vojenské embargo, zákaz cestování určených osob a zmrazení majetku.²²⁴ Rezoluce byla schválena pouhých pár dní po vypuknutí rozsáhlého násilí a potlačování povstání. Tyto sankce však libyjskou vládu od potlačování povstání neodradily, proto byla Radou bezpečnosti OSN o měsíc později autorizována bezletová zóna nad Libyí a použití síly dle čl. 42 Charty OSN. Pro rezoluci 1973 nebyla schválena jednomyslně, zdrželo se pět členů Rady bezpečnosti OSN. Rada bezpečnosti OSN v rezoluci uznává legitimitu požadavků libyjského obyvatelstva a vyzývá k většímu úsilí k nalezení řešení konfliktu. Zároveň rozšiřuje již uvalené sankce a autorizuje použití síly k ochraně civilního obyvatelstva před útoky libyjské vlády. I v této rezoluci je v úvodu vysloveně zmíněna povinnost Libye chránit své obyvatelstvo a povinnost stran ozbrojeného konfliktu zajistit bezpečnost civilistů.²²⁵

Bezletová zóna byla vymáhána státy NATO, které rebely podporovaly vzdušnými manévry. Dle některých kritiků překročily mandát Rady bezpečnosti OSN, když takto rebelům pomáhaly v bojích proti Kaddáfího vládě, při těchto zásazích umírali i civilisté. V rámci Vyšetřovací komise pro Libyi však dospěla k závěru, že NATO k zásahům přistupovalo „s prokazatelným odhodláním zabránit civilním obětem“.²²⁶ Mise NATO byla ukončena po smrti Kaddáfího, vítězství rebelů a poté, co Rada bezpečnosti OSN na konci října 2011 zrušila bezletovou zónu nad Libyí. Na žádost nové libyjské vlády byla ustavena mise na podporu Libye

²²³ International Coalition for the Responsibility to Protect. *Crisis in Libya*. Dostupno z: <http://www.responsibilitytoprotect.org/index.php/crises/crisis-in-libya>, 15. 7. 2015

²²⁴ UN Home Page. *S/RES/1970 Libya*. Rada bezpečnosti OSN, 2011. Dostupno z: [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1970\(2011\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1970(2011)), 15. 7. 2015

²²⁵ UN Home Page. *S/RES/1973 Libya*. Rada bezpečnosti OSN, 2011. Dostupno z: [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1973\(2011\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1973(2011)), 15. 7. 2015

²²⁶ International Coalition for the Responsibility to Protect. *Crisis in Libya*. op. cit.

(United Nations Support Mission in Libya, UNSMIL), která měla za úkol podporovat a pomáhat novým libyjským autoritám v obnově země.²²⁷

Tento příklad ukazuje, že rychlá reakce mezinárodního společenství, správně zacílené a rozsáhlé sankce mohou přispět k urychlení řešení konfliktu. Samotné sankce však v případě ozbrojených konfliktů často samy o sobě nemohou být účinné, i proto je stále často nutné autorizovat použití síly k zajištění ochrany civilního obyvatelstva. Na rozdíl od Dárfúru bylo možno v případě Libye zajistit leteckou podporu a vymáhání bezletové zóny z Evropy bez přítomnosti jednotek přímo v Libyi, což napomohlo většímu zapojení států do vymáhání sankčních prostředků daných rezolucí 1973.

Akci samotnou lze zhodnotit jako úspěšnou, nicméně i přes pád Kaddáfího režimu je situace v Libyi nadále kritická. Skupiny rebelů, které byly proti Kaddáfímu jednotné, se po skončení konfliktu rozdělily na rozdílné názorové okruhy, které nedokázaly zajistit dlouhodobý mír, bezpečnost a prosperitu země. Eskalující násilí přimělo novou libyjskou vládu, aby v roce 2014 požádala Radu bezpečnosti OSN o „zásah k ochraně civilistů a státních institucí“, ta však odmítla a vyjádřila podporu „mírovému a inkluzivnímu dialogu v rámci politického procesu“.²²⁸ V následné reakci na stále probíhající konflikt posléze Rada bezpečnosti OSN rezolucí 2174 rozšířila sankční režim rezoluce 1970 i na osoby zodpovědné za stále probíhající konflikt a násilí.²²⁹

Případ Libye ukázal, že koncept odpovědnosti za ochranu nemůže končit pouhým ukončením ozbrojeného konfliktu a zastavením násilí. Jedná se o dlouhodobý proces, kdy je nutné zajistit i obnovu státu, která může zabránit dalším konfliktům na daném území. Pan Ki-Moon v roce 2012 v dokumentu *Odpovědnost za ochranu: Včasná a rozhodná reakce* (The Responsibility to Protect: Timely and Decisive Response) uvádí, že tento proces by měl zahrnovat „budování institucí, legislativy, praktik a přístupů, které by mohly zmírnit riziko

²²⁷ UNSMIL. *UNSMIL Background*. Dostupno z: <http://unsmil.unmissions.org/Default.aspx?tabid=3545&language=en-US>, 15. 7. 2015

²²⁸ UNSMIL. *Press Statement on Libya 2nd September 2014*. Dostupno z: <http://unsmil.unmissions.org/Default.aspx?tabid=3543&ctl=Details&mid=6187&ItemID=1977989&language=en-US>, 15. 7. 2015

²²⁹ UN Home Page. *S/RES/2174 Libya*. Rada bezpečnosti OSN, 2014. Dostupno z: [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2174\(2014\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2174(2014)), 15. 7. 2015

opakování konfliktu“.²³⁰ Libye nebyla schopna po konfliktu dosáhnout kapacit k zajištění trvalého míru a bezpečnosti a konflikt mezi tamními skupinami stále trvá.

²³⁰ International Coalition for the Responsibility to Protect. *Libya Post-Gaddafi*. Dostupno z: <http://www.responsibilitytoprotect.org/index.php/crises/190-crisis-in-libya/5646-crisis-in-libya-post-gaddafi>, 15. 7. 2015

Závěr

OSN vznikla po druhé světové válce jako organizace, která měla zajistit udržení mezinárodního míru a bezpečnosti ve světě, v rámci ní byla ustavena Rada bezpečnosti OSN jako orgán, který může závazně pro státy závazně určit, kdy došlo k porušení míru, ohrožení míru nebo útočnému činu. Zároveň byla Radě bezpečnosti OSN dána možnost určit, jaká opatření mají být učiněna k nápravě situace a udržení či obnovení mezinárodního míru a bezpečnosti. Využívání tohoto práva prošlo v průběhu existence OSN vývojem, který byl do 90. let 20. století výrazně ovlivněn obdobím studené války a rozdílnosti ideologií dvou mocenských bloků a následně byl ovlivněn rozvojem lidskoprávních teorií, které se promítly i do uplatňování kapitoly VII Charty OSN a autorizace kolektivních akcí na ochranu lidských práv.

V období studené války nebyla lidská práva prioritou a kolektivní akce byly Radou bezpečnosti OSN autorizovány s důvodem ochrany lidských práv pouze ve dvou případech. U Jižní Rhodesie byla reakce mezinárodního společenství vyprovokována jednostranným vyhlášením nezávislosti menšinovou bílou vládou, u Jihoafrické republiky dlouhodobou politikou apartheidu. V obou případech se jednalo o kolektivní akce bez použití síly, kdy sankce byly nejdříve dobrovolné, a až později byly zpřísněny na závazné. Přestože se mezinárodní společenství shodlo na tom, že apartheid je porušením lidských práv již krátce po jeho zavedení, na závazných sankcích se Rada bezpečnosti OSN shodla až v roce 1977. Tyto sankce se celkově ukázaly jako celkově účinné, k jejich účinnosti však přispěla i závislost Jihoafrické republiky na zahraničním kapitálu a vývozu surovin, který byl sankcemi zasažen. V případě Jižní Rhodesie, která i přes sankce byla schopna najít alternativní obchodní cesty, byly sankce zpřísněny na úplné přerušování diplomatických, obchodních, vojenských a jiných styků. Situace v Jižní Rhodesii byla mnohými považována za čistě vnitrostátní problém, Rada bezpečnosti OSN však uznala situaci za ohrožující mezinárodní mír a bezpečnost. Státní suverenita byla v průběhu studené války vnímána jako záruka mezinárodního míru a bezpečnosti a lidská práva dosahovala minimálního standardu ochrany, tyto dva případy tvoří výjimku, kdy mezinárodní společenství zasáhlo i v případě ochrany lidských práv.

V 90. letech 20. stol. dochází k výraznému rozvoji lidskoprávních teorií, které ovlivnily i rozvoj ve využívání kolektivních akcí Rady bezpečnosti OSN na ochranu lidských práv. Dochází k posunu ve vnímání mezinárodní bezpečnosti a rozvoji ochrany lidských práv. Se změnou politického prostředí byla umožněna širší spolupráce v oblasti rozvoje a zahraniční politiky. Do popředí se dostávají práva jedince a myšlenka, že lidská práva nejsou pouze záležitostí jednotlivých zemí, ale celé komunity a mezinárodní společenství má práva a přímo povinnost v případě nutnosti, kdy stát není schopen zajistit bezpečnost jedinců, zasáhnout.

Toto období také vytvořilo podmínky pro debatu o vztahu suverenity a lidských práv, která byla umocněna procesem globalizace, snahami o šíření demokracie a právě podporou lidských práv. Koncept suverenity jako odpovědnost s sebou přinesl nový náhled na státní suverenitu. I v tomto případě je povinností mezinárodního společenství zasáhnout, pokud se státy ve svých vnitřních záležitostech nechovají podle mezinárodně uznávaných standardů; esencí suverenity již není pouze ochrana proti vnější hrozbě, ale odpovědnost státu za blaho vlastních obyvatel. S rostoucím významem lidských práv klesá hodnota připisovaná plně nezávislému státu. Suverenity se stává podmíněnou, kdy se od států očekává dodržování norem mezinárodního společenství i ve vnitrostátních záležitostech, např. právě v oblasti ochrany lidských práv.

Idea, že stát má odpovědnost za ochranu svých obyvatel od odvrátitelné katastrofy, byla dále rozvedena v konceptu odpovědnosti za ochranu, který by poprvé definován v roce 2001 a přijat do Závěrečného dokumentu Světového summitu OSN v roce 2005. Dle tohoto konceptu má každý stát povinnost chránit své obyvatelstvo před genocidou, válečnými zločiny, etnickými čistkami a zločiny proti lidskosti a předcházet takovýmto zločinům. Mezinárodní společenství má oproti tomu povinnost v případě nutnosti zasáhnout. K užití síly by mělo dojít pouze s mandátem Rady bezpečnosti OSN, která byla identifikována jako relevantní orgán pro schválení takovýchto kolektivních akcí. Závěrečný dokument potvrzuje předchozí koncepty a myšlenky rozvinuté v průběhu 90. let 20. století a to, že suverenity již není překážkou zásahu mezinárodního společenství a konflikt nutně nemusí přesáhnout hranice státu, aby byl vyhodnocen jako ohrožující či porušující mezinárodní mír a bezpečnost.

Větší propojení bezpečnostních a lidskoprávních otázek umožnilo Radě bezpečnosti OSN být akceschopnější, aktivnější a šířeji určit, kdy došlo dle čl. 39 k ohrožení mezinárodního míru

či bezpečnosti, a to i případě, že se konflikt odehrává pouze na území jednoho státu. Po konci studené války se v rezolucích Rady bezpečnosti OSN hojně objevovaly zmínky o „ztrátě životů a hmotných škodách“, jejichž pokračování bylo vyhodnoceno jako situace ohrožující mezinárodní mír a bezpečnost. V tomto období byly také Radou bezpečnosti OSN identifikovány obecné hrozby pro mezinárodní mír a bezpečnost jako jsou např. šíření zbraní hromadného ničení a nevojenské zdroje nestability v ekonomické, sociální a humanitární oblasti. V následujících letech byly Radou bezpečnosti OSN obecné hrozby ohrožující mezinárodní mír a bezpečnost dále rozšiřovány či zpřesňovány o rozsáhlé porušování humanitárního práva a lidských práv, teroristické aktivity vnějších činitelů a plánování vnitrostátních převratů.

S rozšiřujícím se důrazem na ochranu lidských práv se i na začátku tisíciletí dále rozrůstaly obecné a netradiční hrozby pro mezinárodní mír a bezpečnost. Patří mezi ně úmyslné zaměření na civilní obyvatelstvo, včetně dětí, v průběhu ozbrojených konfliktů, rozsáhlé porušování humanitárního práva a lidských práv v průběhu ozbrojených konfliktů, pandemie HIV/AIDS, hrozba šíření ručních a malých zbraní a žoldnéřské činnosti v konfliktních regionech. Za závažnou hrozbu mezinárodní bezpečnosti označeno obchodování s drogami a související mezinárodní zločiny. Rada bezpečnosti OSN také zdůraznila, že sexuální násilí jako prostředek války, který se záměrně zaměřuje na civilisty nebo je součástí rozsáhlého a systematického útoku na civilní obyvatelstvo, by mohlo výrazně zhoršit situaci ozbrojeného konfliktu a narušit tak obnovu mezinárodního míru a bezpečnosti.

Kolektivní akce, zejména bez použití síly, se staly taktickým nástrojem Rady bezpečnosti OSN k udržování mezinárodního míru a bezpečnosti ve světě. Sankce mohou mít mnoho podob, od přerušování diplomatických a hospodářských styků, přes zmrazení finančních aktiv až k zákazům vycestování. Sankce mohou být velmi účinné, jak vyplývá i z uvedených případů, nicméně je nutné je přizpůsobit situaci daného státu a obyvatelstvu, na které sankce také dopadají. Primárním úkolem sankcí je přinutit stát upustit od aktivit ohrožujících mezinárodní mír a bezpečnost, při špatně zvolených opatřeních však mohou více poškodit obyvatelstvo (např. v případě Dárfúru) či domácí obyvatele obrátit proti mezinárodnímu společenství a na stranu domácí autority, jejíž aktivity jsou sankcionovány (např. v případě bývalé Jugoslávie).

Autorizace kolektivních akcí Radou bezpečnosti OSN je vždy více komplikovaná. Radu bezpečnosti OSN často svazuje právo veta pěti stálých členů, OSN sama je závislá na ochotě

států poskytnout jak vojenskou techniku a vojáky, tak i finanční a logistickou podporu pro danou akci, což vyžaduje výrazně podporu i na domácí politické scéně států. U těchto akcí také vyvstává otázka jejich časového horizontu a následujících např. peacekeepingových akcí, které by po ukončení konfliktu měly zajistit pomoc s výstavbou nových institucí a infrastruktury a měly by zajistit dlouhodobě udržitelný mír a stabilitu v daném státě, příp. v regionu.

Již zmiňovaný koncept odpovědnosti za ochranu byl výslovně zmíněn při autorizaci kolektivních akcí v Libyi a Dárfúru. V Libyi byla autorizována kolektivní akce s použitím síly dle čl. 42 Charty OSN, která i díky své rychlosti a správnému zacílení byla účinná a přispěla k ukončení konfliktu. V Dárfúru byly sankce i přes snahu je zacílit na vládnoucí menšinu, která jimi měla být potrestána, neúčinné. Dlouhodobé stupňování sankcí nemělo požadovaný dopad a situaci nevyřešily, konflikt stále trvá. Na rozdíl od Dárfúru bylo možno v případě Libye zajistit v rámci kolektivní akce vymáhání bezletové zóny z Evropy, což napomohlo většímu zapojení států do této akce.

Celkově lze shrnout, že od 90. let 20. století dochází k výraznému rozšíření ochrany lidských práv, která je reflektována i v kolektivních akcích autorizovaných Radou bezpečnosti OSN. Vzhledem k přísnosti zákazu použití síly, se taktickým nástrojem Rady bezpečnosti OSN staly zejména opatření bez použití síly, přestože i možnosti čl. 42 Charty OSN a opatření s použitím síly jsou stále využívány k řešení extrémních situací. Koncept odpovědnosti za ochranu dle některých odborníků na mezinárodní právo optimisticky věří, že je již novou normou mezinárodního práva, někteří hovoří o vznikající normě, další část odborné veřejnosti je poté opatrnější a zdůrazňuje, že na závěry je příliš brzy. V současnosti tento koncept nelze vztáhnout na všechny situace porušení lidských práv, vzhledem k dosavadnímu vývoji předchozích koncepcí a výkladu čl. 39 Charty OSN a stále se rozvíjející lidskoprávní ochraně však lze předpokládat, že tento koncept bude do budoucna postupně rozšiřován i na další situace porušování lidských práv, které současný výčet nezahrnuje.

Bibliografie

Monografie

1. BÍLKOVÁ, Veronika. *Odpovědnost za ochranu (R2P). Nová naděje, nebo staré pokrytectví?*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2010.
2. EVANS, Gareth. *Responsibility to Protect: Ending Mass Atrocity Crimes Once and for All*. Washington, D. C.: Brookings Institution Press, 2008. Dostupno z: <http://site.ebrary.com/lib/cuni/reader.action?docID=10338435&ppg=50>, 11. 5. 2015
3. FORSYTHE, David. *Human Rights in International Relations*. 1. vyd. Cambridge: Cambridge University Press, 2000.
4. HEHIR, Aidan. *Humanitarian Intervention: An Introduction*. New York: Palgrave Macmillan, 2010.
5. LUKÁŠEK, Libor; ONDŘEJ, Jan. *Komentované dokumenty ke studiu mezinárodního práva veřejného I.díl*. Vyd. 1. Praha: Vysoká škola ekonomická, 2001.
6. LUKÁŠEK, Libor. *Komentované dokumenty ke studiu mezinárodního práva veřejného II.díl*. Vyd. 1. Praha: Vysoká škola ekonomická, Fakulta mezinárodních vztahů, 2001, 2 sv.
7. ONDŘEJ, Jan. *Mezinárodní právo veřejné, soukromé, obchodní*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009.
8. POTOČNÝ, Miroslav; ONDŘEJ, Jan. *Mezinárodní právo veřejné: zvláštní část*. 3. dopl. a rozš. vyd. Praha: C.H. Beck, 2002.
9. SEIDL-HOHENVELDERN, Ignaz. *Mezinárodní právo veřejné*. 1. vyd. Praha: CODEX Bohemia, 1999.
10. SHAW, Malcolm N. *International Law*, Cambridge: Cambridge University Press, 6. vyd., 2008.
11. WHEELER, Nicholas. *The Humanitarian Responsibilities of Sovereignty: Explaining the Development of a New Norm of Military Intervention for Humanitarian Purposes in International Society. Humanitarian Intervention and International Relations*. 7.vyd. New York: Oxford University Press, 2004.

Dokumenty, prohlášení a výzkumné zprávy

1. Český helsinský výbor. *Druhý opční protokol k Mezinárodnímu paktu o občanských a politických právech*. Dostupné z: <http://www.helcom.cz/cs/druhy-opcni-protokol-k-mezinarodnimu-paktu-o-obcanskyh-a-politickyh-pravech/>, 28.4.2013
2. International Coalition for the Responsibility to Protect. *The Crisis in Darfur*. op. cit.
3. International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination. *UN Treaty Collection*. 2013. Dostupno z: http://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?mtdsg_no=IV-2&chapter=4&lang=en, 28.4.2013
4. HUSSEIN, Karim, GNISCI, Donata, WANJIRU, Julia. *Security and Human Security: An Overview of Concepts and Initiatives. What Implications for West Africa?* OECD, 2004. Dostupno z: <http://www.oecd.org/swac/publications/38826090.pdf>, 1.3.2015
5. ICISS, *Responsibility to Protect*. Ottawa, 2001. Dostupno z: <http://responsibilitytoprotect.org/ICISS%20Report.pdf>, 11. 5. 2015
6. *Pakt o Společnosti národů*. 1920. Dostupno z: http://is.muni.cz/do/1499/el/estud/praf/js09/dejiny/web/prameny/08/Pakt__umluva__o_Spolecnosti_narodu_10._ledna_1920.pdf, 9. 5. 2015
7. RYNIKER, Anne. *The ICRC's position on „humanitarian intervention“*. IRRC, Vol. 83, 2001. Dostupno z: https://www.icrc.org/eng/assets/files/other/527-532_ryniker-ang.pdf, 9. 5. 2015
8. UN Doc. *Charta OSN*. San Francisko, 1945. Dostupno z: <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/charta-organizace-spojnych-narodu-a-statut-mezinarodniho-soudniho-dvora.pdf>, 28.4.2013
9. UN Doc. *Všeobecná deklarace lidských práv*. New York, 1948. Dostupno z: <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/vseobecna-deklarace-lidskych-prav.pdf>, 28.4.2013
10. UN Doc. No. 14468. *Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech*. New York, 1966. Dostupno z: <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/mezinarodni-pakt-o-hospodarskych-socialnich-a-kulturnich-pravech.pdf>, 28.4.2013

11. UN Doc. No. 14468. *Mezinárodní pakt o občanských a politických právech*. New York, 1966. Dostupno z: <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/mezinar.pakt-obc.a.polit.prava.pdf>, 28.4.2013
12. UN Doc. No. 14468. *Opční protokol k Mezinárodnímu paktu o občanských a politických právech*. New York, 1966. Dostupno z: <http://www.helcom.cz/view.php?cisloclanku=2005020105>, 28.4.2013
13. UN Doc. No. 9464, *Mezinárodní úmluva o odstranění všech forem rasové diskriminace*. New York, 1965. Dostupno z: <http://www.unhcr-centraleurope.org/cz/pdf/zakladni-informace/pravni-dokumenty/mezinarodni-uprchlicke-pravo/mezinarodni-umluva-o-odstraneni-vsech-forem-rasove-diskriminace.html>, 28.4.2013
14. UN Doc. *Subjects of UN Security Council Vetoes*. 1998. Dostupno z: http://www.globalpolicy.org/images/pdfs/Z/Tables_and_Charts/vetosubj.pdf, 29.4.2013
15. UN Doc. *A More Secured World: Our Shared Responsibility*. New York, 2004.
16. UN Doc. *UN Sanctions. Special Research Report*. New York: Security Council Report, 2013. Dostupno z: http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/special_research_report_sanctions_2013.pdf, 9. 5. 2015
17. UN Doc. *377 (V) Uniting for Peace*. New York, 1950. Dostupno z: <http://www.un.org/en/sc/repertoire/otherdocs/GAres377A%28v%29.pdf>, 9. 5. 2015
18. UN Doc. *Security Council Deadlocks and Uniting for Peace“ An Abridged History*. Dostupno z: http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/Security_Council_Deadlocks_and_Uniting_for_Peace.pdf, 9. 5. 2015
19. UN Doc. *We the Peoples The Role of the United Nations in the 21st Century (Millenium Report of the Secretary-General)*. New York, 2000. Dostupno z: http://www.un.org/en/events/pastevents/we_the_peoples.shtml, 11. 5. 2015
20. UN Doc. *60/1. 2005 World Summit Outcome*. New York, 2005. Dostupno z: <http://www.un.org/womenwatch/ods/A-RES-60-1-E.pdf>, 11. 5. 2015

21. UN Doc. *In Larger Freedom: Towards Development, Security and Human Rights for All*. New York, 2005. Dostupno z: <http://www.un-ngls.org/orf/UNreform/UBUNTU-1.pdf>, 11. 5. 2015
22. UN Doc. *Supplement to an Agenda for Peace: Position Paper of the Secretary-General on the Occasion of the Fiftieth Anniversary of the United Nations*, 1995. Dostupno z: <http://www.un.org/documents/ga/docs/50/plenary/a50-60.htm>, 20. 3. 2015
23. UN Home Page. *Voting System and Records*. Dostupno z: <http://www.un.org/en/sc/meetings/voting.shtml>, 8.5. 2015
24. UN Home Page. *395(V) Treatment of people of Indian Origin in the Union of South Africa*. Valné shromáždění OSN, 1950. Dostupno z: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/059/93/IMG/NR005993.pdf?OpenElement>, 8. 5. 2015
25. UN Home Page. *Consideration of the Provisions of Chapter VII of the Charter 1964-1965*. Dostupno z: http://www.un.org/en/sc/repertoire/64-65/64-65_11.pdf#page=13, 29. 5. 2015
26. UN Home Page. *Consideration of the Provisions of Chapter VII of the Charter 1975-1980*. Dostupno z: http://www.un.org/en/sc/repertoire/75-80/75-80_11.pdf#page=4, 29. 5. 2015
27. UN Home Page. *Declaration on the Granting of Independence to Colonial Countries and Peoples*. The United Nations and Decolonization. Dostupno z: <http://www.un.org/en/decolonization/declaration.shtml>, 25.10.2014
28. UN Home Page. *Resolutions Adopted by the General Assembly in its 16th session*. Dostupno z: <http://www.un.org/documents/ga/res/16/ares16.htm>, 25.10.2014
29. UN Home Page. *1760 (XVII). Question of Southern Rhodesia*. General Assembly – Seventeenth Session, 1962. Dostupno z: [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/1760\(XVII\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/1760(XVII)), 25.10.2014
30. UN Home Page. *2012 (XX). Question of Southern Rhodesia*. General Assembly – Twentieth Session, 1965. Dostupno z: [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/2012\(XX\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/2012(XX)), 25.10.2014

31. UN Home Page. 2022 (XX). *Question of Southern Rhodesia*. General Assembly – Twentieth Session, 1965. Dostupno z: [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/2022\(XX\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/2022(XX)), 25.10.2014
32. UN Home Page. *A/63/677 Implementing the Responsibility to Protect*. New York: Report of the Secretary-General. Dostupno z: <http://unispal.un.org/UNISPAL.NSF/0/EEF9DE1F698AA70D8525755100631D7C>, 11. 5. 2015
33. UN Home Page. S/1995/300 *Letter dated 13 April 1995 from the Permanent Representatives of China, France, The Russian Federation, The United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland and the United States of America to the United Nations addressed to the President of the Security Council*. Dostupno z: <http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/ROL%20S1995%20300.pdf>, 10. 5. 2015
34. UN Home Page. *Consideration of the Provisions of the Chapter VII of the Charter 1989-1992*. Dostupno z: http://www.un.org/en/sc/repertoire/89-92/89-92_11.pdf#page=5, 20. 7. 2015
35. UN Home Page. *Consideration of the Provisions of the Chapter VII of the Charter 1996-1999*. Dostupno z: http://www.un.org/en/sc/repertoire/96-99/96-99_11.pdf#page=5, 20. 7. 2015
36. UN Home Page. *Consideration of the Provisions of the Chapter VII of the Charter 2000-2003*. Dostupno z: http://www.un.org/en/sc/repertoire/2000-2003/00-03_11.pdf#page=5, 20. 7. 2015
37. UN Home Page. *Consideration of the Provisions of the Chapter VII of the Charter 2008-2009*. Dostupno z: http://www.un.org/en/sc/repertoire/2008-2009/Part%20VII/08-09_Part%20VII.pdf#page=6, 20. 7. 2015
38. UN Home Page. S/23445 *Letter dated 20 January 1992 from the Chage d'affaire a.i. of the Permanent Mission of Somalia to the United Nations Addressed to the President of the Security Council*. Dostupno z: <http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/Somalia%20S%2023445.pdf>, 10. 5 . 2015

39. UN Home Page. *Somalia – UNOSOM I*. 1997. Dostupno z: <http://www.un.org/Depts/DPKO/Missions/unosomi.htm>, 13.3.2015
40. UN Home page. *S/2004/603 Letter dated 27 July 2004 from the Permanent Representation of Nigeria to the United Nations addressed to the President of the Security Council*. Dostupno z: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N04/442/82/IMG/N0444282.pdf?OpenElement>, 15. 7. 2015
41. UN Home Page. *The United Nations and Darfur*. Dostupno z: http://www.un.org/News/dh/infocus/sudan/fact_sheet.pdf, 15. 7. 2015
42. UNSMIL. *UNSMIL Background*. Dostupno z: <http://unsmil.unmissions.org/Default.aspx?tabid=3545&language=en-US>, 15. 7. 2015
43. UNSMIL. *Press Statement on Libya 2nd September 2014*. Dostupno z: <http://unsmil.unmissions.org/Default.aspx?tabid=3543&ctl=Details&mid=6187&ItemID=1977989&language=en-US>, 15. 7. 2015

Rezoluce Rady bezpečnosti OSN

1. UN Home Page. *S/RES/134 Question concerning the Situation in Union of South Africa*. Rada bezpečnosti OSN, 1960. Dostupno z: UN Home Page. *S/RES/202 Question concerning the Situation in Southern Rhodesia*. Rada bezpečnosti OSN, 1965. Dostupno z: [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/202\(1965\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/202(1965)), 25.10.2014
2. UN Home Page. *S/RES/181 Question relating to the policies of apartheid of the Government of the Republic of South Africa*. Rada bezpečnosti OSN, 1963. Dostupno z: [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/181\(1963\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/181(1963)), 8. 5. 2015
3. UN Home Page. *S/RES/182 Question relating to the policies of apartheid of the Government of the Republic of South Africa*. Rada bezpečnosti OSN, 1963. Dostupno z: [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/182\(1963\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/182(1963)), 8. 5. 2015
4. UN Home Page. *S/RES/217 Resolution 217 (1965) of 20 November 1965*. Rada bezpečnosti OSN, 1965. Dostupno z: [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/217\(1965\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/217(1965)), 25.10.2014

5. UN Home Page. *S/RES/221 Question concerning the Situation in Southern Rhodesia*. Rada bezpečnosti OSN, 1966. Dostupno z: [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/221\(1966\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/221(1966)), 25.10.2014
- 6.
7. UN Home Page. *S/RES/232 Question concerning the Situation in Southern Rhodesia*. Rada bezpečnosti OSN, 1966. Dostupno z: [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/232\(1966\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/232(1966)), 25.10.2014
8. UN Home Page. *S/RES/253 Question concerning the Situation in Southern Rhodesia*. Rada bezpečnosti OSN, 1968. Dostupno z: [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/253\(1968\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/253(1968)), 25.10.2014
9. UN Home Page. *S/RES/277 Question concerning the Situation in Southern Rhodesia*. Rada bezpečnosti OSN, 1970. Dostupno z: [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/277\(1970\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/277(1970)), 25.10.2014
10. UN Home Page. *S/RES/282 Questions of race conflict resulting from the policies of apartheid of the Government of the Republic of South Africa*. Rada bezpečnosti OSN, 1963. Dostupno z: [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/282\(1970\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/282(1970)), 8. 5. 2015
11. UN Home Page. *S/RES/418 South Africa*. Rada bezpečnosti OSN, 1977. Dostupno z: [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/418\(1977\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/418(1977)), 8. 5. 2015
12. UN Home Page. *S/RES/460 Question concerning the Situation in Southern Rhodesia*. Rada bezpečnosti OSN, 1979. Dostupno z: [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/460\(1979\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/460(1979)), 25.10.2014
13. UN Home Page. *S/RES/554 South Africa*. Rada bezpečnosti OSN, 1984. Dostupno z: [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/554\(1984\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/554(1984)), 8. 5. 2015
14. UN Home Page. *S/RES/688 Iraq*. Dostupno z: <http://fas.org/news/un/iraq/sres/sres0688.htm>, 1. 3. 2015
15. UN Home Page. *S/RES/733 Somalia*. Rada bezpečnosti OSN, 1992. Dostupno z: [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/733\(1992\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/733(1992)), 13. 3. 2015

16. UN Home Page. *S/RES/757 Bosnia and Herzegovina*. Rada bezpečnosti OSN, 1992. Dostupno z: [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/757\(1992\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/757(1992)), 13. 3. 2015.
17. UN Home Page. *S/RES/794 Somalia*. Rada bezpečnosti OSN, 1992. Dostupno z: [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/794\(1992\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/794(1992)), 13. 3. 2015
18. UN Home Page. *S/RES/814 Somalia*. Rada bezpečnosti OSN, 1993. Dostupno z: [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/814\(1993\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/814(1993)), 13. 3. 2015
19. UN Home Page. *S/RES/1556 Darfur*. Rada bezpečnosti OSN, 2004. Dostupno z: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N04/446/02/PDF/N0444602.pdf?OpenElement>, 15. 7. 2015
20. UN Home Page. *S/RES/1590 Darfur*. Rada bezpečnosti OSN, 2005. Dostupno z: http://www.responsibilitytoprotect.org/files/SC_Res1590_24Mar2005.pdf, 15. 7. 2015
21. UN Home Page. *Resolution 1674 (2006)*. New York: Rada bezpečnosti OSN, 2006. Dostupno z: <http://www.responsibilitytoprotect.org/files/final%20poc%20resolution.pdf>, 11. 5. 2015
22. UN Home Page. *1747 (XVI.) The Question of Southern Rhodesia*. Dostupno z: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/199/25/IMG/NR019925.pdf?OpenElement>, 29. 5. 2015
23. UN Home Page. *1761 (XVII.) The Policies of Apartheid of the Government of the Republic of South Africa*. Dostupno z: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/192/69/IMG/NR019269.pdf?OpenElement>, 8. 5. 2015
24. UN Home Page. *Resolution 1894 (2009)*. New York: Rada bezpečnosti, 2009. Dostupno z: <http://unispal.un.org/UNISPAL.NSF/0/A4E2352BFDF75FF08525766C00588264>, 11. 5. 2015
25. UN Home Page. *S/RES/2174 Libya*. Rada bezpečnosti OSN, 2014. Dostupno z: [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2174\(2014\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2174(2014)), 15. 7. 2015

Odborné články a papery

1. ADAMS, Simon. *Libya and the Responsibility to Protect*. New York: Global Center for the Responsibility to Protect Occasional Paper Series, 2012. Dostupno z: <http://www.globalr2p.org/media/files/libyaandr2poccasionalpaper-1.pdf>, 11. 5. 2015
2. BAEK, Buhm-Suk. *Economic Sanctions Against Human Rights Violation*. New York: ASAN Institute for Policy Studies, 2008. Dostupno z: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1673476, 20. 3. 2015
3. BARNES, Catherine. *Powers of Persuasion“ Incentives, sanctions and conditionality in peacemaking*. Conciliation Resources, 2008. Dostupno z: <http://www.c-r.org/accord-article/international-isolation-and-pressure-change-south-africa>, 8. 5. 2015
4. BÍLKOVÁ, Veronika. *Sankce OSN z ohledu mezinárodního práva*. Praha: Mezinárodní politika 6/2006. Dostupno z: <http://www.dokumenty-iir.cz/MP/MPArchive/2003/MP062003.pdf>, 12. 5. 2015
5. CLARKE, Walter, HERBST, Jeffrey. *Somalia and the Future of Humanitarian Intervention*. Foreign Affairs, březen/duben 1996. Dostupno z: <http://www.foreignaffairs.com/articles/51844/walter-clarke-and-jeffrey-herbst/somalia-and-the-future-of-humanitarian-intervention>, 13. 3. 2015
6. DELEVIC, Milica. *Economic Sanctions as a Foreign Policy Tool: The Case of Yugoslavia*. The International Journal of Peace Studies, Volume 3, 1998. Dostupno z: http://www.gmu.edu/programs/icar/ijps/vol3_1/Delvic.htm, 20. 3. 2015
7. ETZIONI, Amitai. *Sovereignty as Responsibility*. Foreign Policy Research Institute, 2005. Dostupno z: <http://www.gwu.edu/~ccps/etzioni/documents/A347a-SoverigntyasResponsibility-orbis.pdf>, 1. 3. 2015
8. KOŠTOVAL, David. *Sankce Rady bezpečnosti OSN a donucení v mezinárodním právu*. Praha: Mezinárodní vztahy, Vol. 30, 1995. Dostupno z: <http://mv.iir.cz/article/view/948>, 20. 3. 2015
9. LEVY, Philip I. *Sanctions on South Africa: What Did They Do?* New Haven, 1999. Dostupno z: http://www.econ.yale.edu/growth_pdf/cdp796.pdf, 8. 5. 2015
10. LOWENBERG, Anton D. *Why South Africa's Apartheid Economy Failed*. Contemporary Economic Policy, Vol. 15, 1997. Dostupno z:

- <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1465-7287.1997.tb00478.x/abstract>, 8. 5. 2015
11. LYNCH, Colum. *What's the Point of UN Sanctions in Darfur When Even the UN Flouts Them?* Foreign Policy, 2012. Dostupno z: <http://foreignpolicy.com/2012/04/30/whats-the-point-of-u-n-sanctions-in-darfur-when-even-the-u-n-flouts-them/>, 15. 7. 2015
 12. McDOUGAL, Myres S. REISMAN, Michael W., *Rhodesia and the United Nations: The Lawfulness of International Concern*. New Haven: Yale Law School Faculty Scholarship Papers, 1968, č. 674. Dostupno z: http://digitalcommons.law.yale.edu/fss_papers/674, 25.10.2014
 13. MERTUS, Julia. *Reconsidering the Legality of Humanitarian Intervention: Lessons from Kosovo*. William and Mary Law Review. Vol. 41 Issue 5, 2000, str. 1746. Dostupno z: <http://scholarship.law.wm.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1537&context=wmlr>, 1. 3. 2015
 14. NEUHOLD, Hanspeter. *The United Nations as a Security Organization: The "Balkan Laboratory"*. Justus-Liebig-Universitat: Giesen, S/A/IL Discussion Paper no. 3, 2007. str. 35
 15. NYERERE, John K., *Rhodesia Case for Action*. Addis Abbeba: Organizace africké jednoty, 1966.
 16. PAUL, James A. *Sanctions: An Analysis*. New York, 2008. Global Policy Forum. Dostupno z: <https://www.globalpolicy.org/global-taxes/41475.html>, 8. 5. 2015
 17. PAUL, Joel Richard. *Economic Sanctions Against South Africa? – Lessons from Rhodesia*. The Fletcher Forum, Harvard Law School, 1979. Dostupno z: http://repository.uchastings.edu/faculty_scholarship/626/, 8. 5. 2015
 18. Stockholm International Peace Research Institute. *UN Arms Embargo on South Africa*. Dostupno z: http://www.sipri.org/databases/embargoes/un_arms_embargoes/south_africa/un-arms-embargo-on-south-africa-pdf/view, 8. 5. 2015
 19. TOW, William, THOMAS, Nicholas. *The Utility of Human Security: Sovereignty and Humanitarian Intervention*. Security Dialogue. Vol. 33, 2002, str. 177-192. Dostupno z: <http://sdi.sagepub.com/content/33/2/177.short?rss=1&ssource=mfr>, 1. 3. 2015

20. VAN GENUGTEN, Willem. *Guidelines on the Future of Economic Sanctions; An Evaluation*. Antwerpen: 1999. Dostupno z: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=957197, 20. 3. 2015
21. WEISS, Thomas, FORSYTHE, David, COATE, Roger, PEASE, Kelly-Kate. *The United Nations and Changing World Politics*. 7. vyd. Boulder: Westview Press, 2014, str. 36. Dostupno z: https://books.google.cz/books?id=-ecCEXUskmcC&printsec=frontcover&dq=the+united+nations+and+changing+world+politics+thomas+g+weiss&hl=en&sa=X&ei=DBD7VPSsNInbUe_7gIgO&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false, 1.3.2015
22. WEISS, Thomas. *Researching Humanitarian Intervention: Some Lessons*. Journal of Peace Research, Vol. 38, 2001, str. 420

Akademické práce

1. SITTER, Tomáš. *Zodpovědnost chránit – koncept a aplikace*. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, 2013. Diplomová práce.

Ostatní

1. History. *Apartheid*. Dostupno z: <http://www.history.com/topics/apartheid>, 8. 5. 2015
2. History World. *History of Zimbabwe*. Dostupno z: <http://www.historyworld.net/wrldhis/plaintexthistories.asp?historyid=ad28>, 25.10.2014
3. History World. *History of Zimbabwe*. Dostupné z: <http://www.historyworld.net/wrldhis/plaintexthistories.asp?historyid=ad28>, 25.10.2014
4. Informační centrum OSN v Praze. *Donucovací opatření – sankce*. Dostupno z: <http://www.osn.cz/mir-a-bezpecnost/?kap=19&subkap=24>, 20. 3. 2015
5. International Coalition for the Responsibility to Protect. *The Crisis in Darfur*. Dostupno z: <http://www.responsibilitytoprotect.org/index.php/crises/crisis-in-darfur>, 15. 7. 2015
6. International Coalition for the Responsibility to Protect. *Crisis in Libya*. Dostupno z: <http://www.responsibilitytoprotect.org/index.php/crises/crisis-in-libya>, 15. 7. 2015

7. Mezinárodní trestní soud. *Darfur, Sudan*. Dostupno z: http://www.icc-cpi.int/en_menus/icc/situations%20and%20cases/situations/situation%20icc%200205/Pages/situation%20icc-0205.aspx, 15. 7. 2015
8. New York Times. *UN Formally Ends Sanctions on Yugoslavia*. New York: 1996. Dostupno z: <http://www.nytimes.com/1996/10/02/world/un-formally-ends-the-sanctions-on-yugoslavia.html>, 20. 3. 2015
9. University of Jyväskylä. *South Africa Ethnic Groups*. Dostupno z: https://www.jyu.fi/viesti/verkkotuotanto/kp/sa/peop_ethnicgrps.shtml, 12. 5. 2015
10. South African History Online. *South Africa and the United Nations*. Dostupno z: <http://www.sahistory.org.za/20th-century-south-africa/south-africa-and-united-nations-1946-1990>, 8. 5. 2015
11. South African History Online. *1976 Soweto Youth Uprising*. Dostupno z: <http://www.sahistory.org.za/topic/june-16-soweto-youth-uprising?page=9>, 8. 5. 2015
12. UCDP Conflict Encyclopedia. *Zimbabwe*. Uppsala University. Dostupno z: http://www.ucdp.uu.se/gpdatabase/gpcountry.php?id=173®ionSelect=2-Southern_Africa, 25.10.2014

Abstrakt

Tato diplomová práce Kolektivní akce Rady bezpečnosti OSN na ochranu lidských práv se, jak již název napovídá, zabývá kolektivními akcemi s mandátem Rady bezpečnosti OSN na ochranu lidských práv. Práce je dělena na úvod, závěr a čtyři kapitoly.

V první kapitole je popsán systém ochrany lidských práv tak, jak byl nastaven po druhé světové válce v rámci nově vzniklé Organizace spojených národů. Kapitola se také zabývá kolektivními akcemi Rady bezpečnosti OSN obecně, ať již s použitím síly či bez použití síly, tj. jejich autorizací a možnostmi opatření, která mohou být proti porušiteli v rámci systému OSN použita. Druhá kapitola se zabývá praktickým využitím kolektivních akcí v období studené války, tzn. od vzniku OSN do počátku 90. let 20. století. V tomto období byly autorizovány kolektivní akce mezinárodního společenství s mandátem Rady bezpečnosti OSN dvakrát, a to v případě Jihoafrické republiky jako reakce na politiku apartheidu a v případě Jižní Rhodesie, kde byly sankce použity jako reakce na jednostranné vyhlášení nezávislosti vlády bílé menšiny. Oba případy jsou v kapitole rozebrány.

Následující kapitola se zabývá rozvojem lidskoprávních teorií po konci studené války. S koncem studené války dochází k posunu ve vnímání státní suverenity a lidské bezpečnosti, kdy dochází ke zvyšování důrazu na ochranu jednotlivce. Popsány jsou zejména koncepty lidské bezpečnosti, suverenity jako odpovědnosti a odpovědnosti za ochranu. V rámci této kapitoly je také rozebrán rozvoj kolektivních akcí v období po skončení studené války, a to opět jak s použitím síly, tak bez použití síly. Poslední kapitola rozebírá vybrané případy, kdy byla kolektivní akce Radou bezpečnosti OSN autorizována v období od 90. let 20. století. Jedná se o případ akce UNITAF v Somálsku v roce 1992, kdy byla autorizována akce dle čl. 42 Charty OSN, a případ bývalé Jugoslávie, kdy byla akce autorizována dle čl. 41 Charty OSN. Následně jsou popsány dvě kolektivní akce Rady bezpečnosti OSN autorizované již pod vlivem konceptu odpovědnosti za ochranu.

Klíčová slova: Rada bezpečnosti OSN, kolektivní akce, lidská práva, ochrana lidských práv, použití síly, odpovědnost za ochranu, Charta OSN

Abstract

This thesis Collective Actions of the UN Security Council for the Protection of Human Rights deals with, as the title suggests, collective actions for the protection of human rights with the mandate of the UN Security Council. The thesis is divided into an introduction, conclusion, and four chapters.

In the first chapter, the system of human rights protection is described, as it was set up within the newly-formed United Nations after World War II. This chapter also deals with collective actions of the UN Security Council, with or without the use of force, on a theoretical level, e.g. their authorization and possibility of measures that can be taken within the UN system against the perpetrator. Second chapter deals with examples of collective actions of the UN Security Council during the Cold War period. In this era, collective actions of the UN Security Council were authorized only twice, in case of South Africa as a reaction to their policy of apartheid, and in case of South Rhodesia as a reaction to the unilateral declaration of independence by the white minority government. Both cases are described in the chapter.

The following chapter describes the development of human rights theories after the end of Cold War. With the end of the bipolar system, there is a shift in the perception of human rights and state sovereignty, more focus is laid on the protection of individuals. Human security, sovereignty as responsibility, and responsibility to protect are the main concepts described in this chapter. The development of the use of collective actions of the UN Security Council (with and without the use of force) in this period is also described in the chapter. The last chapter analyzes study cases, in which collective actions of the UN Security Council have been authorized after the end of Cold War. It encompasses the case of UNITAF in Somalia in 1992, an action authorized under the Art. 42 of the UN Charter, and the case of former Yugoslavia, in which the action has been authorized under the Art. 41 of the UN Charter. Furthermore, two cases of collective actions of the UN Security Council authorized under the influence of the responsibility to protect concept are also described.

Key words: UN Security Council, collective action, human rights, protection of human rights, use of force, responsibility to protect, UN Charter